

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Lenka Chmielová

**Odpovědnost států a nadnárodních korporací za porušování
lidských práv v mezinárodním obchodu**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Odpovědnost států a nadnárodních korporací za porušování práv v mezinárodním obchodu** vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 4. května 2017

.....
Lenka Chmielová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Ondřeji Svačkovi, Ph.D., LL.M. za vstřícný přístup a cenné rady, které mi při zpracování této práce pomohly.

Poděkování patří také mé rodině za její podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	7
1 Postavení nadnárodních korporací v mezinárodním právu	9
1.1 Definice nadnárodní korporace	9
1.2 Mezinárodněprávní subjektivita nadnárodních korporací	10
1.2.1 Argumenty podporující koncept mezinárodní subjektivity nadnárodních korporací	12
1.2.2 Argumenty zpochybňující koncept mezinárodní subjektivity nadnárodních korporací	15
2 Mezinárodněprávní regulace povinností nadnárodních korporací v oblasti lidských práv	18
2.1 Všeobecná deklarace lidských práv	18
2.2 Kodex chování pro nadnárodní korporace	19
2.3 Směrnice OECD pro nadnárodní podniky	20
2.4 Tripartitní deklarace zásad o nadnárodních podnicích a sociální politice	21
2.5 Globální kompakt	23
2.6 Normy o odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v souvislosti s lidskými právy	24
2.7 Obecné principy pro obchod a lidská práva	25
3 Odpovědnost států za činnost nadnárodních korporací	27
3.1 Mezinárodní právní regulace odpovědnosti států v souvislosti s lidskými právy	27
3.2 Absence povinnosti domovských států kontrolovat chování korporací v zahraničí	30
3.3 Povinnost hostitelského státu regulovat činnost nadnárodních korporací působících na jejich území	32
4 Obecné principy OSN pro obchod a lidská práva	35
4.1 Povinnosti státu	36
4.1.1 Respektování lidských práv v oblastech zasažených konfliktem	37
4.1.2 Sjednocení politiky	37
4.2 Odpovědnost nadnárodních korporací	38
4.2.1 Politické závazky	39
4.2.2 Due diligence	40
4.2.3 Povinnost zveřejňování nefinančních informací	40
4.3 Zajištění nápravy	41
4.3.1 Přístup k nápravě	42

4.3.2	Státní soudní mechanismus	42
4.3.3	Státní mimosoudní mechanismus.....	42
4.3.4	Nestátní řízení o stížnosti pro porušení lidských práv	42
4.4	Následný vývoj Obecných principů	43
5	Aktuální situace v oblasti obchodu a lidských práv	45
5.1	Poslední zjištění Pracovní skupiny pro implementaci Obecných principů	45
5.2	Aktuální vývoj mezinárodních kodifikačních iniciativ	47
	Závěr	50
	Seznam použitých zdrojů	52
	Shrnutí	58
	Summary	59
	Klíčová slova	60
	Key Words	60

Seznam použitých zkratk

Deklarace	Všeobecná deklaráce lidských práv
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Kodex	Kodex chování pro nadnárodní společnosti
MOP	Mezinárodní organizace práce
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
MSD	Mezinárodní soudní důr
Návrh článků	Návrh článků odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní jednání
NKM	Národní kontaktní místa pro implementaci Směrnice
Normy	Normy odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v souvislosti s lidskými právy
Obecné principy	Obecné principy pro obchod a lidská práva
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
Principy	Deset principů vytvořených iniciativou OSN, Globální kontakt
Směrnice	Směrnice OECD pro nadnárodní podniky
Tribunál	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
Tripartitní deklaráce	Tripartitní deklaráce zásad o nadnárodních podnicích a sociální politice
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úvod

Není pochyb o tom, že nadnárodní korporace hrají v dnešní době významnou roli. Současná společnost považuje za naprosto běžné to, že právnické osoby vykonávají svou podnikatelskou a jinou činnost v několika státech. Proces globalizace, jenž započal v 70. letech minulého století, zapříčinil rapidní rozvoj zejména obchodních korporací, které začaly v zahraničí zakládat své pobočky, vyvážet své produkty či investovat do perspektivních projektů. Mezinárodní obchod přinášel společnostem obrovské zisky, díky kterým se začaly rozrůstat po celém světě, a dnes ty největší mohou svým majetkem konkurovat některým státům. Nadnárodní korporace se postupně staly významným aktérem na mezinárodní scéně také z toho důvodu, že vstupují do hospodářských kontraktů, jejichž smluvními stranami jsou často státy. Základním cílem obchodních dohod je bezesporu získat co největší profit za co nejmenší náklady. Důsledkem slepé touhy po úspěchu a bohatství však bývá opomíjení základních lidských práv a svobod.

Problematika porušování lidských práv korporacemi v rámci mezinárodního obchodu se stává čím dál palčivější. Tradiční mezinárodní právo zná pouze odpovědnost států za porušování lidských práv, avšak neřeší případy, kdo je odpovědný za negativní zásahy způsobené činností nadnárodní korporace. Touto otázkou se zabývá zejména Organizace spojených národů, na jejíž půdě vznikla řada nezávazných dokumentů, reflektující základní lidskoprávní standardy. Poslední kodifikační iniciativou, která byla úspěšně přijata jak vyspělými státy, tak obchodními korporacemi, jsou Obecné principy pro obchod a lidská práva, vypracované pod vedením zvláštního zmocněnce generálního tajemníka OSN a odborníka na tuto problematiku, Johna Ruggieho. Obecné principy stojí na třech pilířích, které státům a korporacím doporučují, jak by měly v rámci své činnosti postupovat, aby nedocházelo k porušování lidských práv, a jak zajistit efektivní nápravu obětem, do jejichž práv bylo zasazeno. Přestože byly Obecné principy implementovány řadou států a nadnárodních korporací, jejich povaha má doporučující charakter. V posledních letech se objevily snahy o vytvoření závazné mezinárodněprávní regulace, avšak dosud bez úspěchu.

Diplomová práce analyzuje povahu nadnárodních korporací a jejich postavení v mezinárodním právu. V souvislosti s tím definuje jejich podstatu a otázky související s jejich případnou mezinárodní subjektivitou. Nadnárodní společnosti nejsou z pohledu mezinárodního práva považovány za subjekt, z toho důvodu nejsou vázány mezinárodněprávními závazky jako státy. Řada odborníků již desítky let diskutuje o tom, jak by bylo možné postihovat korporace za jejich činnost, která není v souladu s lidskoprávními standardy. Práce se zabývá zejména

odpovědností nadnárodních společností a států v případě porušení lidských práv v mezinárodním obchodu a jejich povinnostmi v rámci ochrany a respektování lidských práv. V souvislosti s tím nastíní vývoj kodifikačních iniciativ mezinárodních organizací s větším zaměřením na Obecné principy, jejichž detailní rozbor je proveden ve 4. kapitole. V závěru bude uveden aktuální vývoj kodifikačních snažení.

Základním cílem této práce je podat kritický rozbor odpovědnosti států a nadnárodních korporací za porušování lidských práv v mezinárodním obchodu a vymezit jejich povinnosti v souvislosti s ochranou lidských práv. Práce analyzuje odpovědnost domovských a hostitelských států, v případech, kdy dojde k porušení lidských práv v souvislosti s činností korporace, v rámci jejich území či jurisdikce. Česká literatura se této problematice příliš nevěnuje a diskuze v rámci zahraničních odborných publikací je stále velmi nejistá a abstraktní. Tato práce tudíž uvádí pouze obecný nástin problematiky a pokus o analýzu základních otázek, které souvisí s tématem práce.

Diplomová práce je systematicky rozdělená do 5 kapitol. První část se zabývá odpovědností nadnárodních korporací v mezinárodním právu. Analýza začíná vymezením pojmu nadnárodní korporace, po čem následuje úvaha o její možné subjektivitě v rámci mezinárodního práva. Následuje přehled kodifikačních iniciativ od 70. let minulého století po současnost. Další kapitola uvádí rozbor odpovědnosti států za chování korporací v rámci mezinárodního obchodu. Zde se výzkum zaměřuje především na přičitatelnost činnosti korporací státům a vymezení povinností domovských a hostitelských států v rámci ochrany lidských práv. Závěrečná část práce detailněji analyzuje Obecné principy pro obchod a lidská práva, načež dochází ke zhodnocení činnosti Pracovní skupiny a aktuální situace v oblasti obchodu a lidských práv včetně nastínění budoucích kodifikačních plánů.

1 Postavení nadnárodních korporací v mezinárodním právu

1.1 Definice nadnárodní korporace

Aby bylo možné analyzovat odpovědnost nadnárodních korporací za porušování lidských práv, je v první řadě nutné vymezit podstatu této entity. Neexistuje jednotná oficiální definice nadnárodní korporace, avšak v odborné literatuře, stejně jako v rámci činnosti mezinárodních organizací, se objevuje řada dílčích vymezení tohoto pojmu.

Na národní úrovni se korporací rozumí právnická osoba, která je vytvořena společenstvím osob či jedinou osobou a má určitou organizační strukturu.¹ Specifikací je obchodní korporace, kterou vymezuje zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. Rozumí se jí veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost a družstvo. Od běžné korporace se liší tím, že jejich činností je podnikání, tedy cílem je dosažení zisku.

Základní definice nadnárodní korporaci vymezuje jako společnost mající sídlo v jedné zemi a pobočky vykonávající aktivity v jiných státech. Mateřská společnost kontroluje aktivity dceřiných společností ve většině případů tím, že vlastní určitý podíl v těchto společnostech.²

Mezinárodní instituce definují nadnárodní společnost jako subjekt zastřešující entity ve více zemích, mající jednotnou politiku rozhodování a strategii,³ jsou propojeny takovým způsobem, aby byla umožněna jednotná koordinace jejich aktivit.⁴ Tyto korporace mohou být veřejné, soukromé či smíšené, vlastníci nebo kontrolující výrobu, distribuci, služby nebo zařízení v jiném státě než ve kterém mají umístěné sídlo.⁵

Definici nadnárodní korporace obsahují některé mezinárodní dokumenty. Podle Návrhu kodexu chování nadnárodních korporací se nadnárodní korporací rozumí společnost, která se skládá z více subjektů majících sídlo ve dvou či více státech bez ohledu na jejich právní formu nebo předmět činnosti. Subjekty fungují v rámci korporace, řídí se jednotnými interními předpisy, rozhodovacím procesem a mají společnou strategii. Jsou propojeny prostřednictvím jednoho

---

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §§ 210 - 302.

² United Nations Conference on Trade and Development. *Transnational Corporations (TNC)* [online]. unctad.org [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <[http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx)>.

³ United Nations Conference on Trade and Development, *Transnational Corporations Statistics* [online]. [cit. 28. dubna 2017] Dostupné na <<http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-Corporations-Statistics.aspx>>.

⁴ OECD Guidelines for Multinational Enterprises: Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD, 2008.

⁵ Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy adopted by the Governing Body of the International Labour Office at its 204th Session (Geneva, November 1997) and amended at its 279th (November 2000), 295th (March 2006) and 329th (March 2017) Sessions, GB.329/POL/7, odst. 6, s. 3.

vlastníka či jiným způsobem tak, že jsou způsobilé navzájem ovlivňovat své podnikatelské aktivity, sdílet know-how, majetek a odpovědnost.⁶

Další zdroje definují nadnárodní společnost jako ekonomický subjekt nebo skupinu ekonomických subjektů fungujících ve více než jednom státě bez ohledu na jejich právní formu, umístění sídla, území, na kterém vykonávají svou podnikatelskou činnost a také bez ohledu na to, zda fungují individuálně či ve skupině.⁷

Všechny výše uvedené definice se tedy shodují v tom, že nadnárodní korporací je společnost aktivní v různých státech ať už prostřednictvím dceřiných společností či poboček, které jsou určitým způsobem propojeny a ovládány mateřskou společností. Zde se vytváří prostor pro mezinárodní právní regulaci jejich aktivit, jelikož dle doktríny omezené odpovědnosti mateřská společnost není obecně odpovědná za chování svých dceřiných společností, ledaže jsou mezi sebou tak úzce propojené, že mateřská společnost de facto ovládá jednání dceřiných společností. Činnost obou entit je regulována národní právní úpravou státu, ve které společnosti působí, avšak jednání celé skupiny a propojení jako takové není upraveno mezinárodním právem, čeho společnosti často využívají a jednají v rozporu s mezinárodními lidskoprávními standardy, i když mnohdy v souladu s vnitrostátními právními řády.⁸

1.2 Mezinárodněprávní subjektivita nadnárodních korporací

Rostoucí role nadnárodních korporací v současném světě jak v ekonomické, tak politické sféře na mezinárodní úrovni vede k naplňování požadavků společnosti, ale také k rizikům v oblasti lidských práv a svobod včetně příznivého životního prostředí. Na jedné straně nadnárodní korporace díky svému potenciálnímu vlivu jak v domovském státě, tak v zahraničí, mohou prostřednictvím svých ekonomických a politických aktivit efektivně přispět k vynucování výše uvedených společenských zájmů a hodnot. Na druhou stranu však mohou svou činností negativně působit na životní prostředí stejně jako na ostatní lidská práva (zejména pracovní podmínky, nucené práce apod.)⁹ V případě porušování lidských práv ze strany nadnárodních korporací je mnohdy obtížné domoci se kompenzace přímo vůči společnosti, jelikož dosud neexistuje závazná mezinárodní norma, která by tento problém regulovala. Často se tudíž stává, že společnosti nejsou za tuto protiprávní činnost postiženy. Jedním z řešení by bylo přiznat

---

⁶ Code of Conduct on Transnational Corporations, UN ESCOR, U.N. Doc. E/1998/39/Add.1, 1998.

⁷ Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, Sec. 20, 2004.

⁸ RUGGIE, John. Business and Human Rights. The Evolving International Agenda. *American Journal of International Law*, 2007, roč. 101, č. 4, s. 826 - 827.

⁹ PAUST, Jordan. Human Rights Responsibilities of Private Corporations. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2002, roč. 32, č. 3, s. 817.

nadnárodním korporacím mezinárodněprávní subjektivitu, jež by založila jejich přímou odpovědnost v případě porušování lidských práv na mezinárodní úrovni.

Mezinárodní právo v tradičním pojetí přiznává subjektivitu pouze státům, které se podílejí na vytváření mezinárodních právních norem, a jimž jsou přiznávány práva a ukládány povinnosti. Postupem času se na mezinárodní scéně začaly objevovat entity odlišné od států jako mezinárodní organizace, nevládní neziskové organizace, nadnárodní korporace či jednotlivci. V rámci současného mezinárodního práva je za subjekt považována entita, jíž normy mezinárodního práva přiznávají určitá práva a ukládají povinnosti, na jejichž základě je způsobilá vykonávat mezinárodněprávní úkony.¹⁰ Je nepochybné, že právo považuje korporaci za samostatnou osobu, existující nezávisle na fyzických osobách, které ji vytvořily či jsou její součástí a disponuje určitými právy a povinnostmi. Korporace může mj. vlastnit majetek, podat žalobu, či být žalována, může uzavřít smlouvu, je povinna platit daně a lze ji stíhat a potrestat za určité trestné činy. Z pohledu vnitrostátního práva jsou korporace subjekty práva. V rámci mezinárodního práva však tato otázka není zcela jednoznačná.

Dle expertů je mezinárodněprávní subjektivita chápána jako relativní a v praxi je často diskutována její povaha a rozsah.¹¹ Mezinárodní soudní dvůr ve svém poradním posudku ve věci Náhrady škod utrpěných ve službách OSN z roku 1949, chápe OSN jako „*subjekt mezinárodního práva, který je způsobilý nabývat práva a zavazovat se k povinnostem.*” Dále soud dodává, že „*subjekty práva v kterémkoliv právním systému nemusí být nutně totožné co do své povahy nebo rozsahu svých práv, přičemž jejich povaha závisí na potřebách společnosti.*”¹² Z úvahy Soudu tedy vyplývá, že mezinárodněprávní subjektivita je přiznána subjektu, který je způsobilý vykonávat práva a povinnosti, jež mu ukládá mezinárodní právní norma, a je za tento výkon odpovědný. Tento výklad podporuje řada akademiků. Shodují se na tom, že mezinárodní subjektivita by se neměla posuzovat podle charakteru subjektu, ale podle práv a povinností, kterými tato entita disponuje.¹³

Dle názoru profesora José E. Alvareze lze, v souvislosti s výše uvedeným posudkem MSD, korporaci považovat za subjekt mezinárodního práva stejně jako jednotlivce či mezinárodní organizaci. Dále tvrdí, že společnosti, stejně jako jakákoliv soukromá osoba, podléhají *ius cogens* a mohou být v rámci mezinárodního práva trestního odpovědné za zločiny

---

¹⁰ MALANCZUK, Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7. vydání. Londýn a New York: Routledge, 1997. s. 91; CASSESE, Antonio. *International Law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 71.

¹¹ SHAW, Malcolm. *International Law*. 5. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, s. 223 - 224.

¹² Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, s. 174.

¹³ HIGGINS, Rosalyn. *Problems and Process: International Law and How We Use It*. 1. vydání. Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 50; CLAPHAM, Andrew. *Human Rights obligations of Non-State Actors*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 199; KLABBERS, Jan. *International Law*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 68.

jako genocida, znásilnění, mučení, nezákonné popravky, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, avšak dosud v těchto případech byli za tyto činy postíženi jednotlivci nebo skupina jednotlivců, nikoliv sama korporace či organizace.¹⁴

Někteří odborníci připouští, že nadnárodní korporace a jednotlivci mohou mít jakýsi druh mezinárodní subjektivity, avšak v omezeném rozsahu. Mezinárodní smlouvy přiznávají korporacím i jednotlivcům určitá práva a povinnosti, avšak je třeba rozlišovat, zda smlouva přiznává práva přímo, či slouží pouze k jejich ochraně.¹⁵ Mezinárodněprávní subjektivitu entitám odlišným od státu přiznala např. Komise mezinárodního práva na základě toho, že tyto subjekty jsou schopny participovat na mezinárodních smlouvách. Nadnárodní korporace hrály významnou roli, mezi jinými, při uzavírání Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví. Také se často zapojují do řízení WTO.¹⁶ Podle expertů na mezinárodní právo se jedná o jakousi privatizaci mezinárodního práva prostřednictvím přiznávání mezinárodněprávní subjektivity entitám odlišným od státu, kterými mohou být také nadnárodní korporace.¹⁷

Jedním ze způsobů jak zjistit přímou aplikaci mezinárodní smlouvy vůči nadnárodním společnostem je možnost uplatnění těchto práv u mezinárodního tribunálu. Většina mezinárodních tribunálů to však neumožňuje. Jako příklad může sloužit článek 34 Statutu MSD, který stanoví, že pouze státy mohou být stranami sporu u MSD. Avšak existují výjimky, které připouští, aby se jednotlivci a korporace domáhali svých nároků na mezinárodní úrovni (např. Světová banka v případě investičních sporů mezi státy a soukromými subjekty, Tribunál pro nároky Íránu a Spojených Států ve sporech mezi jejich občany a korporacemi nebo Stálý rozhodčí soud v Haagu řeší spory soukromých osob proti státu).¹⁸

1.2.1 Argumenty podporující koncept mezinárodní subjektivity nadnárodních korporací

Mezinárodní subjektivita může být nadnárodním korporacím svěřena na základě mezinárodních smluv, úmluv nebo obyčejového práva. Mezinárodní smlouvy jsou uzavírány mezi hostitelským státem a korporací nejčastěji za hospodářským účelem (např. těžba nerostných surovin či rozvoje společnosti). Tyto smlouvy upravují nejen práva a povinnosti stran, ale také

---

¹⁴ ALVAREZ, José E. Are Corporations "Subjects" of International Law? *Santa Clara Journal of International Law*, 2011, roč. 9, č. 1, s. 3.

¹⁵ MALANCZUK: *Akehurst's Modern Introduction to International Law...*, s. 92.

¹⁶ Yearbook of the International Law Commission, 1962, Vol. II, s. 32.

¹⁷ DE SHUTTER, Olivier. *Transnational Corporations and Human Rights*. Oxford a Portland, Oregon: Hart Publishing, 2006, s. 298.

¹⁸ Tamtéž, s. 100 - 101.

často obsahují rozhodčí doložku, která stanoví, že se smlouva řídí mezinárodním právem a případné spory budou řešeny mezinárodní arbitráží.¹⁹

Wolfgang Friedmann už v roce 1964 vyjádřil svůj názor, že soukromé korporace, které uzavírají smlouvy toho druhu, by měly mít mezinárodněprávní subjektivitu.²⁰ Friedmannovo stanovisko bylo potvrzeno např. ve věci *Texaco Overseas Petroleum Company proti Libyjské arabské republice*, kdy francouzský rozhodce René-Jean Dupuy stanovil, že pro účely smlouvy mezi státem a soukromou osobou spadající pod mezinárodněprávní pořádek by měla korporace požívat určitou mezinárodněprávní subjektivitu, avšak na rozdíl od státu, je její subjektivita omezená pouze pro účely a oprávnění vyplývající ze smlouvy.²¹ Předmětný typ smlouvy není smlouvou ve smyslu mezinárodního práva a jejím účelem není postavit korporaci na roveň státu. Bude se jednat zejména o smlouvy investičního charakteru, které mají být, podle Dupuyho, internacionalizovány, tedy i v případě, že si strany zvolí určité národní právo, kterým se smlouva bude řídit, bude podléhat také mezinárodním principům, kterými budou strany vázány (např. *pacta sunt servanda*). Tímto chce Dupuy zabránit tomu, aby se státy zprostily odpovědnosti za chování korporací, které jim bude přičitatelné, na základě argumentace chybějící jurisdikce, a na druhé straně zajistit, aby nadnárodní korporace respektovaly mezinárodní standardy.²² Tento výklad je podporován mnoha autory. Například David Kinley a Junko Tadaki se shodují na tom, že by v rámci těchto smluv měla být korporacím přiznána mezinárodní subjektivita, na základě které budou nabývat nejen práva, ale také povinnosti. Už v roce 1984 Arghyrios A. Fatouros považoval nadnárodní korporace za významné aktéry na poli mezinárodního práva a tvrdil, že by měly disponovat mezinárodní subjektivitou za účelem vyřešení právních problémů v mezinárodním obchodu.²³ Tato teorie má však své odpůrce, kteří tvrdí, že stát nemůže svému smluvnímu partneru sám udělit mezinárodněprávní subjektivitu s působností *erga omnes*. Předmětné smlouvy však zůstávají určitým pomocným vodítkem v regulaci chování nadnárodních korporací na mezinárodní úrovni.²⁴

---

¹⁹ CHETAİL, Vincent. The Legal Personality of Multinational Corporations, State Responsibility and Due Diligence: The Way Forward. In ALLAND, Denis a kol. (ed). *Unity and Diversity of International Law. Essays in Honour of Professor Pierre-Marie Dupuy*. Leiden a Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2014, s. 113.

²⁰ FRIEDMANN, Wolfgang. *Changing Structure of International Law*. Columbia: Columbia University Press, 1964, s. 223.

²¹ Rozhodčí nález, *Texaco Overseas Petroleum Company v. The Government of the Libyan Arab Republic* 1978, p. 17, para. 47.

²² CANTEGREIL, Julien. The Audacity of the Taxaco/Calasiatic Award: René-Jean Dupuy and the Internationalization of Foreign Investment Law. *The European Journal of European Law*. 2011, roč. 22, č. 2, s. 443 - 445.

²³ CLAPHAM, Andrew. *Human Rights obligations of Non-State Actors*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 76.

²⁴ CHETAİL: *The Legal Personality of Multinational Corporations...*, s. 114.

Druhým způsobem, jak mohou nadnárodní korporace nabýt mezinárodní subjektivitu je přijetí mezinárodní úmluvy. V praxi lze nalézt několik příkladů, kdy byla korporacím přiznána práva a uloženy povinnosti na základě mezinárodních investičních smluv. Jako příklad lze uvést:

- Úmluvu o mezinárodním centru pro urovnávání investičních sporů z roku 1965;
- Severoamerickou dohodu o volném obchodu z roku 1993 (NAFTA);
- Kolínský protokol o vzájemné podpoře a ochraně investic v MERCOSUR z roku 1994; nebo
- Energetickou chartu z roku 1995.

Podobných úmluv, ze kterých by bylo možné dovodit subjektivitu nadnárodních korporací, však není mnoho. Ve většině případů je povinností státu, aby přijal vhodná opatření, kterými ve svém právním řádu zakotví práva a povinnosti korporací a zajistí jejich vymahatelnost.²⁵ Práva a povinnosti, vztahující se na korporace, jsou dále stanoveny v řadě úmluv týkajících se životního prostředí a boje proti korupci. Jako příklad můžeme uvést Mezinárodní úmluvu o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené ropným znečištěním, Basilejská úmluva o kontrole nakládání s nebezpečným odpadem, Úmluva OSN proti korupci nebo Úmluva OECD o boji s podplácením veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích. Evropská úmluva o ochraně lidských práv obsahuje ustanovení, která se vztahují také na korporace a jejichž ochrany se mohou společnosti domoci u Evropského soudu pro lidská práva na základě článku 34 Úmluvy jako nevládní organizace.²⁶ Z judikatury ESLP lze dovodit, že korporace mají např. právo na spravedlivý proces²⁷ či na svobodu projevu.²⁸

Ačkoliv mezinárodní úmluvy přiznávají korporacím určitá práva, dodržování lidskoprávních standardů je však vynutitelné pouze na základě národního práva toho kterého státu. V mezinárodním právu neexistuje podobný vynucující mechanismus, na jehož základě by bylo možné dovodit odpovědnost korporací za porušení lidskoprávních standardů. Tento fakt potvrdil také Nejvyšší soud Spojených států amerických v případech *Sosa v. Alvarez* a *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum*, kde vyloučil možnost stíhání korporací v cizím státě za porušení mezinárodních lidskoprávních standardů a zároveň vyloučil možnost, že by byly korporace

---

²⁵ VAZQUEZ, Carlos. Direct vs. Indirect Obligations of Corporations under International Law. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2005, roč. 43, č. 3, s. 930.

²⁶ Čl. 34 Úmluvy: „Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.“

²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 27. července 2002, *Sovtransauto Holding v. Ukraine*, č. 48553/99, bod 77; Rozsudek ESLP ze dne 4. března 2004, *Silvester's Horeca Service v. Belgium*, č. 47650/99, bod 22.

²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 26. dubna 1979, *The Sunday Times v. The United Kingdom*, č. 6538/74, bod 43.

mezinárodními subjekty.²⁹ Na základě výše uvedeného nelze tvrdit, že by povinnosti korporací bylo možné stavět na roveň povinností států, avšak přiznání mezinárodní subjektivity není možné považovat za nutný předpoklad k tomu, aby jim byla mezinárodním právem přímo přiznána práva či uloženy povinnosti. Stejně jako nelze tvrdit, že by korporace musely být subjekty mezinárodního práva, aby mohly nabývat určitá oprávnění např. v rámci investičních dohod se státy. Z toho lze dovodit, že přiznání práv a povinností mezinárodním právem nevyplývá z mezinárodní subjektivity, ale naopak mezinárodní subjektivita vyplývá z přiznání práv a povinností.

Třetím zdrojem mezinárodní subjektivity nadnárodních korporací je obyčejové právo. Vzhledem k rostoucímu významu nadnárodních korporací v mezinárodním prostředí, lze výše zmíněné mezinárodní úmluvy považovat za součást procesu přiznávání subjektivity korporacím v rámci obyčejového práva. Ačkoliv regulace práv a povinností nadnárodních společností nejsou závazné a přímo vynutitelné, někteří odborníci zastávají názor, že obsahují ustanovení, která indikují vůli států přiznat korporacím mezinárodní subjektivitu s ohledem na skutečnost, že splňují četné charakteristické znaky mezinárodněprávního subjektu.³⁰ Navzdory specifickému rozsahu a obsahu různých kodexů chování, stále není jisté, zda tyto snahy vyústí v obyčejovou normu, která by přiznala korporacím mezinárodní subjektivitu. V rámci OSN lze zaznamenat pokusy o závaznou úpravu práv a povinností nadnárodních korporací, jejich realizaci brání neshoda mezi západními státy a rozvojovými zeměmi.³¹

1.2.2 Argumenty zpochybňující koncept mezinárodní subjektivity nadnárodních korporací

Doktrína, podle níž nadnárodní korporace nemohou být subjekty mezinárodního práva, stojí na dvou základních argumentech, nebo spíše obavách. Podle první z nich by přiznání mezinárodní subjektivity nadnárodním korporacím mělo za následek oslabení pravomocí států a jejich dominantního postavení v rámci mezinárodního práva.³² Pro korporace by bylo jednodušší vměšovat se do vnitřní politiky státu a ovlivňovat jeho ekonomiku.³³ Za druhé, ačkoliv nadnárodní korporace hrají určitou roli v řízeních týkajících se lidských práv, nejsou státy ani mezinárodními organizacemi a chybí jim tedy základní atribut, normotvorná způsobilost,

---

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 29. června 2004, *Sosa v. Alvarez-Machain*, č. 542 U.S., čl. VI; Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 17. dubna 2013, *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co.*, č. 17-1491, čl. IV.

³⁰ CHETAİL: *The Legal Personality of Multinational Corporations...*, s. 116.

³¹ SAUVANT, Karl. The Negotiations of the United Nations Code of Conduct. *The Journal of World and Investment Trade*, 2015, roč. 16, s. 51.

³² JOHNS, Fleur. The Invisibility of Transnational Corporation: An Analysis of International Law and Legal Theory. *Melbourne University Law Review*, 1994, roč. 19, č. 4, s. 900.

³³ CLAPHAM: *Human Rights Obligations...*, s. 76.

z toho důvodu nemohou být považovány za subjekty mezinárodního práva v obecném smyslu.³⁴ Pouhá aktivita v mezinárodním obchodu se nevyrovná mezinárodní normotvorné činnosti. Je nutné, aby státy korporacím přiznaly práva a povinnosti na mezinárodní úrovni, aby je bylo možné obecně uznat za subjekt mezinárodního práva.³⁵ Obdobný názor zastává profesor Cassese, který tvrdí, že ačkoliv mezinárodní smlouvy přiznávají nadnárodním korporacím řadu oprávnění, neukládají jim žádná práva ani povinnosti.³⁶ Petr Malanczuk tuto skutečnost přirovnává k právům na ochranu zvířat, která jim jsou ku prospěchu, avšak nepřiznávají jim žádná nová oprávnění ani povinnosti.³⁷

Podle George Abi-Saaba je nemožné odvozovat mezinárodní subjektivitu nadnárodních korporací z investičních smluv uzavřených mezi korporací a státem, jelikož v mezinárodním právu neexistuje zvláštní komplexní mezinárodněprávní pořádek, na základě kterého by mohl soud spravedlivě rozhodnout.³⁸ Peter Malanczuk má na tuto problematiku obdobný názor, jenž odůvodňuje tím, že tyto kontrakty podléhají jurisdikci hostitelského státu, který je se společností uzavírá. Přiznáním mezinárodní subjektivity cizímu kontrahentu by došlo k zásahu do integrity domovského státu korporace.³⁹

Někteří autoři uznávají, že lze mezinárodní subjektivitu rozšířit na mezinárodní organizace, jelikož jim státy přiznávají určitá práva a povinnosti, v rámci kterých organizace vykonávají svou činnost. Podle profesora Brownlieho však nelze tuto teorii aplikovat na korporace či jednotlivce, jelikož mezinárodní práva, která se jich dotýkají, slouží pouze k jejich ochraně, nereguluje jejich činnost v rámci mezinárodního obchodu.⁴⁰

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že ačkoliv nadnárodní korporace hrají v mezinárodním prostředí významnou roli a jejich činnost často negativně ovlivňuje lidská práva, stále nejsou za toto nežádoucí chování postižitelné v rámci mezinárodního práva. Jedním z důvodů je, že nejsou subjekty mezinárodního práva. Tradiční pojetí mezinárodního práva považuje za subjekty výlučně státy, avšak řada odborníků se shoduje v tom, že je nutné současnou situaci aktivně řešit na mezinárodní úrovni a neponechávat ji na vnitrostátních

---

³⁴ MALANCZUK, Peter. *Multinational Enterprises and Treaty-Making - A Contribution to the Discussion on Non-State Actors and the "Subjects" of International Law*. In GOWLLAND-DEBBAS, Vera (ed). *Multilateral Treaty-Making*. The Hague: Kluwer Academic Publishers, 2000, s. 45–72.

³⁵ NOWROT, Karsten. *New Approaches to the International Legal Personality of Multinational Corporations Towards a Rebuttable Presumption of Normative Responsibilities* [online]. esil-sedi.eu [cit. 28. dubna 2017], s. 4. Dostupné na <<http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Nowrot.PDF>>.

³⁶ CASSESE, Antonio. *International Law in a Divided World*. Oxford: Clarendon Press, 1986, s. 103.

³⁷ MALANCZUK: *Akehurst's Modern Introduction...*, s. 100.

³⁸ CLAPHAM: *Human Rights Obligations...*, s. 76.

³⁹ MALANCZUK: *Akehurst's Modern Introduction...*, s. 102.

⁴⁰ CROWFORD, James. *Brownlie's Principles of Public International Law*. 8. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 115 - 116.

právních mechanismech. Nadnárodním korporacím jsou at' už na základě investičních smluv či mezinárodních úmluv přiznávána určitá práva a oprávnění, z toho důvodu by měl existovat způsob, kterým by bylo možné vynutit povinnost respektovat lidská práva ve všech zemích. Mezinárodní subjektivita by byla jedním z řešení tohoto problému. Řada odborníků se k této variantě přiklání a již nyní hovoří o korporacích jako o jakýchsi kvazi-subjektech, které mají určitá práva a povinnosti, ale nejsou na stejné úrovni jako státy. Mezi odbornou veřejností však panují obavy z možného rostoucího vlivu nadnárodních společností, který by mohl mít dopad i na vnitrostátní politiku států. Vzhledem k nezávaznému charakteru mezinárodních kodifikací, které se snaží vymezit povinnosti korporací v souvislosti s lidskými právy (podrobněji uvedeny v následujících kapitolách), se zdá, že v současné společnosti převažuje spíše neochota přímé mezinárodní regulace činností nadnárodních korporací, která by byla v souladu s lidskoprávními standardy.

2 Mezinárodněprávní regulace povinností nadnárodních korporací v oblasti lidských práv

Problematika podnikání a lidských práv na mezinárodní úrovni se zrodila v 70. letech, kdy započal dramatický rozvoj soukromých subjektů, které vyvíjely mezinárodní ekonomickou aktivitu, v rámci které často docházelo k negativním dopadům do oblasti lidských práv (např. nepříznivé pracovní podmínky v textilním průmyslu (tzv. „sweatshops“), negativní dopady na životní prostředí a zdraví dělníků v těžebním průmyslu, porušování osobní svobody za účelem ochrany zájmů společnosti).⁴¹ Hostitelské státy se tento problém snaží řešit prostřednictvím národní legislativy, avšak rozvojové země, které jsou závislé na přímých zahraničních investicích, často přehlížejí porušování lidských práv na svém území v obavě o ztrátu investorů.⁴² Tuto situaci zaznamenali také představitelé OSN a dalších mezinárodních organizací a započali práce na mezinárodní právní regulaci, která by vymezila povinnosti nadnárodních korporací a zmírnila negativní dopady jejich činnosti na lidská práva. Mezinárodní kodexy však mají nezávazný doporučující charakter, je tedy stále na státech, aby respektování lidských práv vymáhaly pomocí vnitrostátních mechanismů.

2.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv přijata v roce 1948 ve své preambuli stanoví „*obecný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti (...) snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.*“ Deklarace zde ukládá povinnost respektovat lidská práva a podporovat jejich dodržování jednotlivcům stejně jako všem orgánům společnosti, mezi které lze zařadit také obchodní korporace.⁴³ Na základě tohoto výkladu lze korporace považovat za orgány společnosti, které jsou povinny jednat v souladu s ustanoveními Deklarace. Článek 30 Deklarace hovoří o skupině osob a o osobě,⁴⁴ přitom nerozlišuje, zda se jedná osobu fyzickou či právnickou. Lze tedy předpokládat, že se toto ustanovení vztahuje také na korporace jako právnické osoby, které jsou tudíž povinny zdržet se jednání, které by bylo v rozporu s právy

⁴¹ KINLEY, David, CHAMBERS, Rachel. The UN Human Rights Norms for Corporations: The Private Implications of Public International Law. *Human Rights Law Review*, 2006, roč. 6, č. 3, s. 450.

⁴² THOMAS, Rossane. Host State Treatment of Transnational Corporations: Formulation of a Standard for the United Nations Code of Conduct on Transnational Corporations. *Fordham International Law Journal*, 1984, roč. 7, č. 3, s. 473.

⁴³ WEISSBRODT, David. Human Rights Standards Concerning Transnational Corporations and Other Business Entities. *Minnesota Journal of International Law*, 2014, roč. 23, č. 135, s. 135 - 136.

⁴⁴ Čl. 30 Deklarace: „*Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyníjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.*“

garantovanými Deklarací. Obdobné ustanovení se objevuje také v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.⁴⁵ V souvislosti s výše uvedenými tvrzeními je možné říci, že současné mezinárodní právo ukládá korporacím určité povinnosti, což hovoří ve prospěch teorií podporujících mezinárodní subjektivitu společností. Avšak primární povinnosti jsou stále ukládány pouze státům, které mají v prvé řadě zajistit ochranu lidských práv na svém území a vymáhat jejich dodržování. U nestátních aktérů lze tedy hovořit o jakési sekundární, nepřímé povinnosti.

Ačkoliv ustanovení Deklarace nejsou závazná, jsou v dnešní době reflektována ve většině vnitrostátních právních řádů. Cílem Deklarace není stanovit závazné mezinárodní lidskoprávní standardy, ale přimět státy, aby v rámci svého území zajistily dostatečnou ochranu lidských práv a postihovaly nežádoucí chování soukromých osob. Přestože řada států tyto zásady respektuje a vymáhá jejich dodržování, stále dochází k negativním zásahům do oblasti lidských práv ze strany soukromých osob, nejčastěji a území v rozvojových státech, které ze strachu o ztrátu zahraničních investorů odmítají přijmout adekvátní opatření, která by regulovala činnost korporací tak, aby byla v souladu s mezinárodními lidskoprávními principy. Z toho důvodu mezinárodní organizace tíhnou k vytvoření mezinárodních pravidel pro chování nadnárodních korporací. Dosud vznikla nezávazná doporučení, která byla řadou států přijata, avšak stále se vyskytují negativní zásahy do oblasti lidských práv.

2.2 Kodex chování pro nadnárodní korporace

V 70. letech se objevily první snahy o zakotvení lidskoprávní odpovědnosti korporací zejména na půdě OSN. V roce 1974 OSN založila Komisi pro nadnárodní korporace, která od roku 1977 započala negociace týkající se Kodexu chování pro nadnárodní společnosti.⁴⁶ Hlavním podnětem k vytvoření Kodexu bylo vměšování společnosti International Telegraph and Telephone Company do domácí politiky Chile, což vyústilo k sesazení prezidenta Salvadora Allenda. Právě prezident Allende byl tím, kdo upozornil na rostoucí roli nadnárodních korporací jak v rámci mezinárodního obchodu, tak na politické scéně, kde docházelo k četným lobbingsům a korupčním praktikám. Nebylo pochyb o tom, že vzhledem k sílící pozici společností tento problém nemůže zůstat bez povšimnutí.⁴⁷

Kodex měl vytvořit první mezinárodní právní rámec, který by vymezil práva a povinnosti nadnárodních korporací a hostitelských států, na jejichž území jsou tyto společnosti aktivní.

---

⁴⁵ Srov. čl. 5 odst. 1 MPOPP a MPHSKP.

⁴⁶ Draft United Nations Code of Conduct on Transnational Corporations, 23 I.L.M. 626, 1983.

⁴⁷ SAUVANT: *The Negotiations of the United Nations Code of Conduct ...*, s. 13 - 16.

Komise založila pro tvorbu Kodexu pracovní skupinu, která měla vycházet z existujících mezinárodních standardů, zejména z mezinárodních úmluv, obyčejového práva a obecných zásad, a také z přístupu hostitelských států vůči nadnárodním korporacím. Pravidla měla být v souladu s mezinárodním právem a s národní legislativou hostitelských států.⁴⁸

Negociace probíhají do dnes a jejich úspěšnému ukončení brání zejména rozdílné názory rozvojových a rozvinutých zemí ohledně závaznosti Kodexu. Rozvojové státy totiž nesouhlasí s tím, aby se Kodex vztahoval také na národní korporace, ale požadují zúžení aplikace Kodexu pouze na nadnárodní společnosti. Dalším požadavkem rozvojových zemí je, aby pravidla Kodexu neměla negativní dopad na přímé zahraniční investice, které tvoří významnou část jejich ekonomiky a aby je neomezovala při kontraktaci s investory. Z těchto důvodů preferují dobrovolné kodexy a lidskoprávní úpravu na národní úrovni.⁴⁹ Mezi odpůrce Kodexu patřily také socialistické státy, které byly součástí OSN. Odmítaly samotnou existenci přímých zahraničních investic a mezinárodní aktivity obchodních korporací. Prosazovaly názor, že by činnost nadnárodních korporací měla být kontrolována státy na národní úrovni, nikoliv upravována mezinárodním předpisem. Za účelem ochrany svých firem tak podpořily odmítavé stanovisko rozvojových zemí.⁵⁰

Rozvinuté státy lobbovaly pro přijetí mezinárodní právní úpravy, která by regulovala přístup hostitelských států (zejména rozvojových zemí) vůči nadnárodním společnostem. Cílem bylo chránit investice domovských společností a samotné společnosti, které podnikaly v zahraničí před negativními zásahy hostitelských států a tím přispět k rozvoji mezinárodního obchodu, jelikož přes existenci řady bilaterálních investičních smluv, žádná neupravuje přístup hostitelských států vůči nadnárodním korporacím.⁵¹

Hlavním problémem, který bránil (a stále brání) přijetí Kodexu jsou rozdílné zájmy rozvinutých a rozvojových zemí, kdy rozvinuté země tíhnou k co nejefektivnější ochraně svých společností a investic v rámci mezinárodní právní regulace, zatímco rozvojové země nechtějí slevit z neomezené kontroly a možnosti regulace činnosti nadnárodních korporací na svém území.

2.3 Směrnice OECD pro nadnárodní podniky

Další kodifikační snahou byla Směrnice OECD pro nadnárodní podniky, která vznikla v roce 1976 ve spolupráci se zástupci zaměstnavatelských a zaměstnaneckých svazů a nevládním

---

⁴⁸ THOMAS: *Host State Treatment of Transnational Corporations...*, s 488 - 490.

⁴⁹ SAUVANT: *The Negotiations of the United Nations Code of Conduct...*, s. 21.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 22 - 25.

sektorem a je součástí Deklarace OECD o mezinárodních investicích a nadnárodních podnicích. Směrnice vznikala současně s Kodexem a obsahuje nezávazná doporučení, která jsou adresována nadnárodním společnostem. Její cíl je podobný jako u Kodexu - zajistit, že činnost korporací bude v souladu s národními i mezinárodními lidskoprávními standardy, týkajícími se zejména životního prostředí, boje proti korupci, zájmů spotřebitelů, správy a řízení podniků a daní. Směrnice nerozlišuje mezi národními a nadnárodními podniky. Předmětná doporučení by měly dodržovat všechny korporace včetně poboček a dceřiných společností v zahraničí. Účelem Směrnice je v neposlední řadě posilování důvěry mezi podniky, podpoření zahraničních investic a zachování udržitelného rozvoje.⁵²

Směrnice stanoví Obecné postupy, jak by se měly společnosti chovat v rámci své činnosti. Vedle obecného respektování lidských práv by korporace měly také spolupracovat s vládami při vytváření národní legislativy a komunikovat s veřejností a zainteresovanými stranami, mj. prostřednictvím zveřejňování informací o své činnosti a o přijatých opatřeních na podporu respektování lidských práv. Směrnice doporučuje korporacím, aby zavedly jakýsi postup v rámci své vnitřní politiky, který umožní poskytnutí náhrady prostřednictvím soudního či mimosoudního procesu v případě kdy dojde k porušení lidských práv ze strany korporace.⁵³ Doporučující charakter ustanovení Směrnice odráží přístup OECD, podle kterého by mezinárodní standardy měly být závazné pro státy, nikoliv pro nadnárodní korporace.

Směrnici dosud implementovalo 46 států včetně České republiky. Pro účely snadnější implementace Směrnice byly vytvořeny tzv. „*Národní kontaktní místa*“, které mají šířit povědomí o Směrnici a napomáhat smírnému řešení sporů, v rámci kterých je namítáno porušení Směrnice.⁵⁴ Organizace NKM je v diskreci států, ale ve většině případů se jedná o vládní kancelář/úřad, který podporuje transparentní implementaci Směrnice v souladu s jejími ustanoveními.⁵⁵ V České republice bylo NKM zřízeno usnesením vlády ze dne 16. října 2013, č. 779 jako stálá pracovní skupina při Ministerstvu průmyslu a obchodu.⁵⁶

2.4 Tripartitní deklarace zásad o nadnárodních podnicích a sociální politice

Mezinárodní organizace práce se již řadu let řeší sociální otázky související s činností nadnárodních společností. V letech 1972 a 1976 se uskutečnila tripartitní setkání expertů,

---

⁵² OECD Guidelines for Multinational Enterprises, OECD Publishing. 2011, s. 9 - 11.

⁵³ Tamtéž, s. 18 - 33.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ MORGERA, Elisa. OECD Guidelines for Multinational Enterprises. In HALE, Thomas, HELD, David (ed). *Handbook of Transnational Governance. Institutions and Innovations*. Cambridge: Polity Press, 2011, s. 315.

⁵⁶ Odbor 51300. *Národní kontaktní místo pro implementaci Směrnice OECD pro nadnárodní podniky* [online]. mpo.cz, 3. května 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.mpo.cz/dokument75865.html>>.

kteří se touto problematikou zabývali. Výsledkem bylo zřízení tripartitní skupiny, jež byla pověřena přípravou návrhu Tripartitní deklarace zásad o nadnárodních podnicích a sociální politice. Správní rada Mezinárodního úřadu práce schválila Tripartitní deklaraci v roce 1977 (následně revidována v roce 2000) a vyzvala vlády členských států MOP, organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů a nadnárodní korporace, aby tyto zásady dodržovaly.⁵⁷

Tripartitní deklarace vytyčuje zásady pro oblasti zaměstnanosti, výcviku, pracovních a životních podmínek a průmyslových vztahů. Cílem Tripartitní deklarace je podpořit přínos nadnárodních podniků v oblasti ekonomické a sociální a zlepšit pracovní podmínky zaměstnanců. K naplnění tohoto účelu mají státy přijmout příslušnou legislativu a další opatření. Zároveň je stranám, kterých se Deklarace týká, doporučeno, aby respektovaly veškeré národní i mezinárodní normy. Tripartitní deklarace je sice primárně adresována nadnárodním podnikům, avšak její zásady jsou aplikovatelné také na národní korporace.⁵⁸

Čtyřicet let od přijetí Tripartitní deklarace zůstávají nadnárodní korporace klíčovými aktéry v rámci globalizace. Jejich činnost denně ovlivňuje životní a pracovní podmínky mnoha lidí na celém světě, tudíž MOP pokračuje v prosazování příznivějších ekonomických a sociálních podmínek. V březnu 2016 MOP založila ad hoc pracovní skupinu, která měla vypracovat pozměňovací návrh Tripartitní deklarace v reakci na vývoj ekonomiky, mezinárodních investic a obchodu. Pracovní skupina vzala v úvahu také nové pracovní standardy přijaté Mezinárodní konferencí práce a Obecné principy pro obchod a lidská práva přijaté Radou pro lidská práva. Doplněná ustanovení se týkají pracovních podmínek, sociálního pojištění zaměstnanců, nucené práce, mezd, přístupu k nápravě a kompenzací pro oběti porušení lidských práv. Podle generálního ředitele MOP, Guye Rydera, novelizace odráží konsenzus mezi vládami, zaměstnavateli a zaměstnanci a poskytuje návod k tomu, jak mohou korporace v rámci své činnosti přispět ke zlepšení pracovních podmínek. Doporučení zakotvená v Tripartitní deklaraci vznikla na základě mezinárodních standardů týkajících se příznivých pracovních podmínek, ale také vyzdvihují roli vlád, které by měly podněcovat žádoucí chování korporací a společenskou diskuzi. Tripartitní deklarace je jediným mezinárodním dokumentem týkajícím se společenské odpovědnosti firem a dlouhodobě udržitelné obchodní praxe, který byl vypracován ve spolupráci s vládami, zaměstnavateli a zaměstnanci z celého světa a následně jimi přijat.⁵⁹

---

⁵⁷ Tripartitní deklarace zásad o nadnárodních podnicích a sociální politice. Ženeva, 1977.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Press release. *ILO revises its landmark Declaration on multinational enterprises* [online]. ilo.org, 17. března 2017 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_547615/lang-en/index.htm>.

2.5 Globální kompakt

Předchůdcem komplexní úpravy regulující odpovědnost nadnárodních korporací bylo 10 principů, vytvořených dobrovolnou iniciativou OSN, *Globální kompakt*, v roce 1999. Principy velmi stručně a obecně upravují chování podniků ve vztahu k pracovním podmínkám, životnímu prostředí a protikorupčním opatřením. Vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv, Deklarace Mezinárodní organizace práce o základních principech a právech pracujících, Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji a Úmluvy OSN proti korupci. Dodržování Principů je rovněž dobrovolné, tudíž nadnárodní korporace si mohou samy zvolit, zda se budou Principy řídit a zda je zakomponují do své strategie a vnitřní politiky.⁶⁰ OSN společně s Globálním kompaktem vyzvaly nadnárodní korporace, aby se řídily Směrnicí OECD pro nadnárodní podniky. Tuto výzvu podpořily členské státy OECD včetně České republiky.

Cílem Principů je zajistit soulad činností korporací s národními právními řády, posílit důvěru společnosti vůči obchodním korporacím, pomoci zefektivnit přímé zahraniční investice a podpořit trvale udržitelný rozvoj nadnárodních podniků.⁶¹

V současné době má Globální kompakt více než 12 000 členů různých velikostí, reprezentující téměř všechny sektory, pocházejících ze 170 zemí jak rozvinutých tak rozvojových.⁶² Jedním z největších přínosů Globálního kompaktu je poskytnutí prostoru pro diskusi korporací, které mezi sebou tak mohou šířit své zkušenosti s uplatňováním Principů v praxi. Globální kompakt, v souvislosti s lidskými právy, zveřejnil několik publikací týkajících se uplatňování Principů v praxi včetně konkrétních příkladů a doporučení jak by měly korporace zakomponovat Principy do své každodenní praxe, jelikož se ukázalo, že s tím má řada společností problémy či si není vědoma toho, že by jejich činnost mohla mít negativní dopad do oblasti lidských práv. Obecně je korporacím doporučováno, aby zanalyzovaly tři základní kritéria: národní standardy státu, ve kterém jsou aktivní, dopady jejich činnosti (včetně produktů, zaměstnavatelů, poskytovatelů služeb apod.) na lidská práva a potencionální možnost porušení lidských práv ze strany osob, se kterými korporace spolupracují (např. obchodní partneři, dodavatelé, státní úřady a jiní nestátní aktéři). Řada korporací se snaží lidskoprávní standardy dodržovat, jelikož si jsou vědomy toho, že to má příznivý vliv na jejich podnikání.⁶³

---

⁶⁰ United Nations Global Compact. *The ten principles of UN Global Compact* [online]. unglobalcompact.org, Dostupné na <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>.

⁶¹ OECD Guidelines for Multinational Enterprises. OECD Publishing, 2000, s. 11.

⁶² UN Global Compact, Participants. Dostupné na <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants>.

⁶³ LEISINGER, Klaus a kol. Making sense of United Nations Global Compact human rights principles. In RASCHE, Andreas, KELL, Georg (ed.). *The United Nations Global Compact Achievements, Trends and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 33 - 38.

Globální kompakt slouží jako jakási platforma k výměně informací mezi korporacemi a mezinárodními organizacemi. Tedy místo, aby se snažil o regulaci chování korporací, poskytuje spíše prostor pro výměnu poznatků z jejich praxe a cílí k tomu, aby docházelo k šíření návodu implementace lidskoprávních standardů do vnitřní politiky podniků. Dalo by se říci, že Principy mají spíše vzdělávací charakter. Pro praktické využití jsou příliš obecné a neobsahují konkrétní povinnosti, jež mají být korporacemi plněny. Z toho důvodu jsou často terčem kritiky.

2.6 Normy o odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v souvislosti s lidskými právy

První snaha o závaznou právní regulaci vznikla pod záštitou Podkomise OSN pro ochranu a podporu lidských práv. Normy odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v souvislosti s lidskými právy z roku 2003 zavazují korporace k respektování lidských práv v oblasti jejich obchodních aktivit a jsou vypracovány podrobněji než Principy Globálního kompaktu. Nevytváří nové povinnosti pro nadnárodní korporace, pouze reflektují zásady stanovené Směrnicí, Tripartitní deklarací a Globálním kompaktem a vyzývají k jejich dodržování. Snahou je objasnit obsah lidskoprávní odpovědnosti korporací a zlepšit jejich vztah mezi se státem, ve kterém působí. Normy dosud nemají status závazné mezinárodní smlouvy, státy je tudíž nejsou povinny implementovat do svých právních řádů, avšak ze všech dosud představených mezinárodních úprav by jejich závaznost byla nejvíce legitimní, jelikož vznikly na základě veřejné diskuze a odborných konzultací. Z toho důvodu je někteří považují za směrodatná doporučení a interpretaci Všeobecné deklarace.⁶⁴

Normy rozlišují nadnárodní korporace a jiné obchodní společnosti. Nadnárodními korporacemi jsou myšleny ekonomické subjekty, vykonávající svou činnost ve více než jednom státě, bez ohledu na jejich právní formu. Jinými obchodními společnostmi se rozumí veškeré obchodní subjekty (obchodní partneři, dodavatelé, odběratelé, apod.), bez ohledu na právní formu, vlastníka a na to, zda svou činnost vykonávají na národní či mezinárodní úrovni. Všechny tyto společnosti jsou povinny do svých interních předpisů a politik implementovat principy stanovené Normami a dodržovat mezinárodní smlouvy obsahující ustanovení na ochranu lidských práv.⁶⁵

---

⁶⁴ MODER, Karl-Heinz. *Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights. Background paper to the FES side event at the 60th session of the UN-Commission on Human Rights* [online]. fes-globalization.org, 25. března 2005 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <http://www.fes-globalization.org/geneva/documents/UN_Norms/25March04_UN-Norms_Background.pdf>.

⁶⁵ Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights. Ženeva, 2003.

Mezinárodní obchodní komora a Mezinárodní organizace zaměstnavatelů Normy kritizovaly, tvrdíc, že kladou na korporace příliš vysoké nároky. Podpory se dočkaly u nevládních organizací, které se snaží šířit povědomí o jejich přínosu pro společnost mezi vládami, společnostmi a širokou veřejností.⁶⁶ Účelem Normy totiž bylo upravit odpovědnost nadnárodních korporací obdobně a ve stejné míře jako je dána státům, což vyvolalo rozporuplnou debatu mezi korporacemi a zastánci lidských práv včetně vlád států.⁶⁷

V roce 2005 Komise OSN pro lidská práva pověřila zvláštního zmocněnce generálního tajemníka OSN, Johna Ruggieho, aby se zabýval touto problematikou. Ruggie zkritizoval Normy ve svém prohlášení z roku 2006, kde tvrdil, že zásadním problémem je, že se Normy snaží o obdobnou závaznou aplikaci stávajících mezinárodních lidskoprávních standardů, vztahujících se na státy, vůči korporacím. Takové řešení je, podle Ruggieho, nepřijatelné a doporučuje vytvoření zcela nových speciálních principů a pravidel pro nadnárodní korporace.⁶⁸

O dva roky později vydal Ruggie prohlášení, ve kterém uvedl, že podle národních standardů je základní povinností korporací respektovat lidská práva. Nedodržení této povinnosti může vést k „odsouzení“ korporace ze strany zaměstnanců, spotřebitelů či investorů, a v krajních případech k soudnímu postihu. Státy svou legislativou určují základní pravidla chování, avšak větší míru odpovědnosti korporacím určuje samotná společnost - jedná se o tzv. *social license to operate*, tedy jakési přijetí či schválení korporace veřejností.⁶⁹

2.7 Obecné principy pro obchod a lidská práva

Dosud nejvýznamnějším krokem směřujícím ke stanovení závazných pravidel pro nadnárodní korporace na mezinárodní úrovni, zůstávají Obecné principy OSN pro obchod a lidská práva z roku 2011, které vznikly, na rozdíl od předchozích kodifikačních snažení, na základě konsenzu států. Jejich návrh byl Komisi pro lidská práva představen v rámci zprávy zvláštního zmocněnce generálního tajemníka OSN, Johna Ruggieho⁷⁰ a následně byly přijaty mezinárodní organizací OECD.

---

⁶⁶ WEISSBRODT: *Human Rights Standards...*, s. 137.

⁶⁷ RUGGIE, John. *Report on the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 21. března 2011, A/HRC/17/31, bod 2 - 3.

⁶⁸ RUGGIE, John. *Interim report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 22. února 2006, E/CN.4/2006/97, bod 60.

⁶⁹ RUGGIE, John. *Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights. Report of Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 7. dubna 2008, A/HRC/8/5, bod 54.

⁷⁰ RUGGIE, John. *Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect, Remedy" Framework* ze dne 21. března 2011, A/HRC/17/31.

Podstatou Obecných principů je idea, že primární povinnost chránit lidská práva před negativními následky činnosti korporací náleží státům, zatímco povinnost korporací spočívá v „pouhém“ respektování lidských práv a provádění své činnosti s náležitou opatrností („*due diligence*“). Obecné principy jsou první mezinárodní normou, i když nezávaznou, která podrobněji stanoví rozsah povinností korporací ve vztahu k lidským právům včetně následné nápravy v případě jejich porušení.

Kromě Rady pro lidská práva, byly Obecné principy přijaty jednotlivými vládami, obchodními korporacemi, spolky, odborovými organizacemi, národními institucemi pro lidská práva a investory. Z mezinárodních organizací lze zmínit např. Mezinárodní organizaci pro normalizaci nebo Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Předtím než byly Obecné principy přijaty Radou pro lidská práva, byly diskutovány a testovány vládami, korporacemi, jednotlivci a dalšími společenskými skupinami a organizacemi, kterých se přímo dotýkají. Smyslem Obecných principů není vytvořit dosud neexistující regulaci práv a povinností nadnárodních korporací, ale podpořit stávající praxi států a společností a odstranit její nedostatky.

Všechny výše zmíněné právní úpravy měly obdobný cíl - snížit výskyt negativních dopadů do oblasti lidských práv ze strany nadnárodních korporací a jiných soukromých subjektů, přesto však většina z nich byla neúspěšná z důvodu odlišných zájmů zainteresovaných subjektů. Ačkoliv je téma odpovědnosti nadnárodních korporací diskutováno na mezinárodní úrovni již více než čtyřicet let, dosud neexistuje závazná právní norma, která by jasně stanovila povinnosti korporací a jiných soukromých subjektů ve vztahu k lidským právům a ukládala sankce v rámci efektivního procesu nápravy za jejich porušení.

3 Odpovědnost států za činnost nadnárodních korporací

V tradičním pojetí mezinárodní ochrany lidských práv mezinárodněprávní regulace zavazuje pouze státy a jen v souvislosti s jejich činností může vzniknout mezinárodní odpovědnost. V praxi se však vyskytují případy, kdy se nestátní aktéři, včetně nadnárodních korporací, podílejí na výkonu veřejných funkcí či funkcí veřejného zájmu a následně, v případě, že dojde k protiprávnímu chování, vzniká otázka, kdo je za něj odpovědný. Nestátními subjekty se v tomto smyslu rozumí mezinárodní organizace, nadnárodní korporace a další nestátní entity.⁷¹ V rámci mezinárodního práva neexistuje závazná právní norma, která by postihovala nadnárodní korporace v případech, kdy se protiprávního chování dopustí v zahraničí. Důvodem, proč nadnárodní korporace nejsou odpovědné za porušování lidskoprávních standardů v zemi, kde nehrozí žádný postih, je ten, že mezinárodní právo je adresováno hlavně státům, které jsou povinny zajistit dostatečnou ochranu práv osob, nacházejících se na jejich území přijetím adekvátních opatření v rámci své národní legislativy. Dovedit odpovědnost korporací na mezinárodní úrovni není možné, čehož nadnárodní korporace často zneužívají.⁷² Nejčastěji se tento problém objevuje v případě přímých zahraničních investic v rozvojových zemích, ať už z důvodu rozšíření korporátní činnosti nebo zakládání dceřiných společností či poboček s vlastní právní subjektivitou na území těchto států. Rozvojové země často nerespektují lidská práva nebo nejsou způsobilé k zajištění jejich efektivní ochrany kvůli nedostatku financí či nemožnosti dosažení konsenzu v rámci národní legislativy.⁷³ V situaci kdy je vyloučena odpovědnost korporací se nabízí otázka, zda je možné státům přičíst jejich mezinárodně protiprávní chování.

3.1 Mezinárodní právní regulace odpovědnosti států v souvislosti s lidskými právy

V mezinárodních smlouvách, které slouží k ochraně lidských práv, je zakotvena nejen povinnost státu respektovat lidská práva, ale také zajistit jejich ochranu prostřednictvím přijetí adekvátních opatření. Jako příklad lze uvést článek 2 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který stanoví, že: „*Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje respektovat práva uznaná v tomto Paktu a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci (...)*”

---

⁷¹ REINISH, August: The Changing International Legal Framework for Dealing with Non-State Actors. In ALSTON, Philip (ed.). *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 81.

⁷² DE SCHUTTER, Olivier. The Accountability of Multinationals for Human Rights Violations in European Law. In ALSTON, Philip (ed.). *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 230 - 231.

⁷³ Tamtéž, s. 227.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech tuto povinnost zakotvuje obdobně v článku 2 odst. 1, kde uvádí, že: „Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje podniknout při maximálním využití svých zdrojů samostatně, i prostřednictvím mezinárodní součinnosti a spolupráce, kroky hospodářské a technické k postupnému dosažení plného uskutečnění práv uznaných v tomto Paktu, a to všemi vhodnými prostředky, včetně přijetí zákonodárných opatření.”

Jako další příklady lze uvést čl. 2 odst. 1 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace⁷⁴, čl. 2 písm. e) Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen⁷⁵, či čl. 2 Úmluvy o právech dítěte.⁷⁶

Pokud je ve smlouvě zakotvena povinnost státu zajistit ochranu lidských práv všem jednotlivcům, lze implicitně dovodit porušení této povinnosti v případě, kdy dojde k jejich porušení ze strany nestátních subjektů. Státy jsou tedy povinny přijmout adekvátní preventivní opatření, která by zabránila negativním dopadům do oblasti lidských práv v souvislosti s činností nestátních aktérů. V praxi Výbor pro lidská práva shledal pochybení státu např. v případě *Delgado Páez proti Kolumbii*, kde zjistil porušení článku 9 odst. 1 MPOPP ze strany státu z důvodu nedostatečného zajištění ochrany práv stěžovatele. Výbor stanovil, že stát nemůže ignorovat možné porušení práv garantovaných MPOPP na základě toho, že osoba, která se jej může dopustit, není postižitelná v rámci jeho jurisdikce, a má tedy i v tomto případě povinnost přijmout preventivní opatření.⁷⁷ V případě *Santullo proti Uruguayi* Výbor zjistil porušení článku 2 a 7 MPOPP z důvodu, že stát nedostatečně prosazoval ochranu lidských práv tím, že nezajistil efektivní nápravu poté, co došlo k jejich porušení. Dle Výboru je povinností státu, aby poškozeným zajistil svobodný přístup k nápravnému mechanismu, který bude splňovat zásady spravedlivého procesu.⁷⁸

Výbor pro lidská práva se touto problematikou dále zabýval např. v souvislosti s článkem 7 MPOPP, kdy vyslovil povinnost státu zajistit efektivní ochranu všech jednotlivců prostřednictvím legislativy a dalších adekvátních opatření, které zabrání porušení práv zaručených článkem 7 MPOPP (zákaz mučení a jiného nelidského zacházení) úředními osobami, osobami

---

⁷⁴ „Smluvní státy odsuzují rasovou diskriminaci a zavazují se, že budou provádět bez prodlení a všemi vhodnými způsoby politiku směřující k odstranění rasové diskriminace...”

⁷⁵ „Státy, smluvní strany, odsuzují diskriminaci žen ve všech jejích formách, souhlasí s tím, že budou všemi vhodnými prostředky a bez prodlení provádět politiku odstranění diskriminace žen...”

⁷⁶ „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí...”; odst. 2: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání...”

⁷⁷ Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 23. srpna 1990, *William Eduardo Delgado Páez v. Colombia*, č. 195/1985, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/195/1985, bod 5.5 a 6.

⁷⁸ Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 20. února 1977, *Edgardo Dante Santullo Valcada v. Uruguay*, č. 9/1977, U.N. Doc. CCPR/C/OP/1, bod 10 - 18.

jednajícími ve veřejném zájmu či soukromými osobami.⁷⁹ Odpovědnost státu za nepřijetí preventivní opatření dovedl také Výbor pro odstranění diskriminace žen, když ve svém obecném doporučení stanovil, že diskriminace ve smyslu Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, se může dopustit nejen státní subjekt, ale také soukromá entita. Výbor uvedl, že odpovědnost státu za chování soukromých subjektů může být dovozena na základě mezinárodního práva a mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, pokud poruší svou prevenční povinnost nebo následně nepostihne viníka či neposkytne adekvátní kompenzaci poškozenému.⁸⁰

Obdobný postoj zastává i Evropský soud pro lidská práva. Například ve věci *Costello-Roberts proti Velké Británii*, která se týkala tělesných trestů v soukromých školách určil, že se stát nemůže zprostit svých povinností tím, že je deleguje na soukromý subjekt.⁸¹ Ačkoliv zde soud nedovodil porušení článku 3 Úmluvy, někteří soudci se ve společném disentu shodli, že stejně jako stát nemůže uzákonit tělesné tresty ve věznicích tím, že deleguje správu věznice na soukromý subjekt, tak nemůže postupovat ani v případě soukromých škol.⁸²

Předmětnou problematikou se zabýval také Meziamerický soud pro lidská práva ve věci *Velásquez Rodríguez proti Hondurasu*, týkající se zmizení osob. Soud v tomto rozsudku stanovil, že protiprávní jednání, které porušuje lidská práva a není přímo přičitatelné státu (např. protože se jej dopustila soukromá osoba nebo není možné identifikovat viníka), může vést k mezinárodní odpovědnosti státu, avšak nikoliv z důvodu, že by bylo předmětné jednání připisováno státu, ale proto, že stát nedostál své povinnosti přijmout veškerá opatření pro zabránění tohoto porušení či na něj adekvátně nereagoval.⁸³

Z výše uvedeného lze dovodit, že státy nenesou odpovědnost za chování nadnárodních korporací, ale za porušení své primární povinnosti zajistit, aby k protiprávní činnosti ze strany soukromých subjektů nedocházelo. Státy jsou smluvními stranami mezinárodních smluv, které jim ukládají nejen povinnost kontrolovat činnost společností na svém území, ale také přijmout adekvátní legislativní opatření, která zajistí, že tato činnost bude v souladu s lidskoprávními standardy garantovanými předmětnými úmluvami. V případě, že dojde k porušení práv, jsou státy povinny zajistit efektivní mechanismus poskytnutí nápravy obětem porušení.

---

⁷⁹ Komise pro lidská práva. General Comment No. 20 ze dne 10. března 1992, bod. 7.

⁸⁰ Komise pro odstranění diskriminace na ženách. General Recommendation. A/47/38, 1999, bod 9.

⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 25. března 1993, *Costello-Roberts v. United Kingdom*, č. 247-C. 1993, bod 27.

⁸² Joint Partly Dissenting opinion to *Castello-Roberts case* of Judges Russdal, Thór Vilhálmsson, Matscher, and Wildhaber. 1993, bod 64.

⁸³ Rozsudek Meziamerického soudu pro lidská práva ze dne 29. července 1988, *Velásquez Rodríguez v. Honduras*, č. 4, 9 HRLJ 212, bod 172.

Ačkoliv se povinnost států vztahuje ke všem lidským právům, některá bývají více akcentována (např. práva na ochranu života a zdraví, zákaz diskriminace, právo na příznivé pracovní podmínky, právo na ochranu soukromí, menšinová práva, práva původních obyvatel), povinnost však na všechna lidská práva dopadá ve stejné míře. Dostatečnost přijatých opatření se bude zřejmě posuzovat individuálně vzhledem k aktuálním okolnostem v případě, kdy dojde k porušení práv. Pokud se státům nepodaří prokázat, že opatření byla dostatečná, budou odpovídat za porušení své mezinárodní povinnosti. Účelem této odpovědnosti je přimět státy, aby se více zajímaly o činnosti nestátních subjektů, které mohou mít negativní dopad na lidská práva a přijetím vhodných opatření tak zajistit efektivní ochranu práv jednotlivců. V neposlední řadě by měly státy „vychovávat“ korporace tím, že je budou vyzývat k přijetí etických kodexů v rámci jejich interní politiky a případně jim pomoci s jejich implementací.

3.2 Absence povinnosti domovských států kontrolovat chování korporací v zahraničí

Státy vykonávají pravomoc nad svými občany (fyzickými osobami) i tehdy, pokud se nacházejí v jurisdikci jiného státu. To však neplatí v případě korporací. Existují názory, že by domovské státy, zejména s ohledem na normy *ius cogens*, měly mít možnost postihovat podniky, které se dopustily či dopouštějí porušování mezinárodních lidsko-právních standardů v zahraničí. Význam norem působících *erga omnes*, kterými jsou lidsko-právní normy jako zákaz genocidia, mučení, otroctví, rasové diskriminace, apartheidu a dalších zločinů proti lidskosti,⁸⁴ znamená, že státy jsou povinny předcházet protiprávnímu chování veškerých soukromých subjektů, jak fyzických, tak právnických osob. V opačném případě mohou být odpovědné za opomenutí přijetí adekvátních opatření, pokud dojde k porušení těchto pravidel.⁸⁵

Z předchozích kapitol vyplývá, že nadnárodní korporace nejsou subjekty mezinárodního práva a nemohou být tudíž odpovědné za své protiprávní chování na mezinárodní úrovni, ale pouze v rámci jurisdikce konkrétního státu. Některá jednání soukromých subjektů však lze přičíst státu. Odpovědnost státu upravuje Návrh článků odpovědnosti státu za mezinárodní protiprávní jednání v kapitole II. Základním předpokladem pro založení odpovědnosti státu je, že mu bude možné přičíst chování určitého subjektu. Kapitola II Návrhu článků uvádí podmínky, které musí být splněny, aby k přičtení mohlo dojít. Obecně lze státu přičíst jednání vlády včetně orgánů a osob, které jednají v jejím zájmu či pod jejím vedením. Činnost soukromých

---

⁸⁴ ČEPELKA, Čestmír a ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 112 - 118.

⁸⁵ SORNARAJAH, Muthucumaraswamy. Linking State Responsibility for Certain Harms Caused by Corporate Nationals Abroad to Civil Recourse in the Legal Systems of Home States. In SCOTT, Craig. *Torture as Tort: Comparative Perspectives on the Development of Transnational Human Rights Litigation*. Oxford a Portland, Oregon: Hart Publishing, 2001, s. 502.

osob není obecně přičitatelná státu, tzn., že pokud z jejich strany dojde k protiprávnímu chování, stát nebude odpovědný za předmětné jednání, nýbrž za porušení své povinnosti zabránit tomuto chování preventivními opatřeními v rámci vnitrostátní legislativy.⁸⁶

Přičitatelností chování subjektů, které nejsou de iure orgány státu, se zabývá článek 5 Návrhu článků. Jedná se o entity, kterým je vnitrostátní normou propůjčen výkon určitých státních pravomocí. Mohou to být např. veřejné či z části veřejné společnosti, veřejné agentury, v některých případech také soukromé korporace, avšak nezbytnou podmínkou je, aby vykonávaly funkce veřejného charakteru, které jsou obvykle spravovány orgány státu. V některých státech se soukromé společnosti podílejí např. na chodu věznice (zajištění ochrany), nebo soukromé aerolinky mohou mít určité kontrolní pravomoci v oblasti imigrační politiky. Zásadní podmínkou je, že lze státu přičíst pouze takové jednání tohoto subjektu, které souvisí s výkonem propůjčených veřejných pravomocí. Stát tudíž nebude odpovídat za obchodní a jinou nevládní činnost daného subjektu. Co se rozumí pod pojmem „veřejná/vládní činnost“ je nutné posuzovat individuálně s ohledem na vnitrostátní politiku, historii a tradice daného státu.⁸⁷

Článek 5 Návrhu článků se vztahuje na entity, kterým byl propůjčen výkon státní pravomocí. To je nutné odlišovat od úpravy v článku 8, podle kterého lze státu přičíst činnost osob či skupiny osob, které jednají na základě pokynů nebo v zájmu státu. Jak již bylo uvedeno, chování soukromých subjektů není obecně přičitatelné státu, avšak za určitých okolností, které jsou uvedeny v článku 8, kdy mezi státem a soukromou osobou vznikne určitý faktický vztah, lze takové jednání státu přičíst. Jednat na základě pokynů či v zájmu státu znamená, že stát tuto činnost přímo řídí či kontroluje nebo řídí či kontroluje určitý projekt, v rámci kterého je tato činnost uskutečňována. Účelem tohoto ustanovení je zabránit tomu, aby se státy dopouštěly protiprávního chování prostřednictvím jednání soukromých osob, které by de facto ovládaly.⁸⁸

Potřebnou mírou kontroly, která by založila odpovědnost státu, se zabýval MSD v případě *Nicaragua proti Spojeným státům americkým*, kde stanovil, že obecná kontrola státu nad činností soukromého subjektu jako podpora, financování či organizace, sama o sobě nezakládá odpovědnost státu za toto jednání, pokud neexistuje důkaz, že stát tuto činnost řídil či jinak prosazoval nebo podporoval.⁸⁹ Předmětnou problematikou se zabýval také Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Duško Tadić*, kde stanovil, že míra kontroly státu

---

⁸⁶ Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. United Nations, 2008. s. 38 - 39

⁸⁷ Tamtéž, s. 42 - 43.

⁸⁸ Tamtéž s. 47.

⁸⁹ Rozsudek Mezinárodního soudního dvoru ze dne 27. června 1986, *Nicaragua v. United States of America*, Merits, bod 115.

nad jednáním soukromých osob se může případ od případu lišit, tudíž je nutné ji posuzovat individuálně vzhledem ke všem okolnostem. Tribunál doporučuje spíše zkoumat okolnosti daného případu než se snažit o stanovení minimální hranice kontroly státu.⁹⁰

Otázka přičitatelnosti vzniká také v případě státních podniků. Skutečnost, že stát založí korporaci, automaticky nezakládá jeho odpovědnost za její pozdější chování. Bylo by nutné prokázat, že stát prostřednictvím svého vlastnického práva řídil nebo kontroloval protiprávní činnost společnosti.⁹¹

Z výše uvedeného vyplývá, že státy nejsou odpovědné za jednání soukromých subjektů v případě, že se na tomto jednání přímo nepodílejí či jej prokazatelně nekontrolují. Možným způsobem, jak založit odpovědnost státu v těchto případech je rozšířit povinnost státu zajistit ochranu lidských práv svých občanů před negativními zásahy soukromých osob (jak fyzických, tak právnických) na mezinárodní úrovni ve všech případech, kdy je to fakticky proveditelné a nevznikne tím konflikt s jinými principy mezinárodního práva (např. nedojde k zásahu do suverenity jiného státu). Bude se jednat zejména o situace, kdy bude v pravomoci státu kontrolovat činnost soukromých osob na základě principu personality.

3.3 Povinnost hostitelského státu regulovat činnost nadnárodních korporací působících na jejich území

Problematika postihování nadnárodních korporací za porušování lidských práv v jiném než domovském státě by mohla být vyřešena také tím, že by k postihu docházelo ze strany hostitelských států. Problém však nespočívá v chybějící mezinárodní úpravě, která by tuto povinnost stanovila, jelikož jak již bylo výše řečeno, řada mezinárodních smluv státům ukládá povinnost chránit lidská práva, včetně přijetí adekvátních preventivních opatření a následného zajištění efektivní náhrady. Problém spočívá v tom, že státy tuto povinnost nerespektují, ať už proto, že nechtějí, či k tomu nemají potřebné zdroje.⁹² V takovém případě tedy nelze předpokládat, že hostitelské státy zajistí ochranu lidských práv v rámci svého území, nebo efektivní nápravu v případě jejich porušení.

Rozvojové země často odmítají přijmout legislativu, která by činnost korporací omezovala, či by je nutila přijmout určitá opatření k ochraně lidských práv. Hlavním důvodem je fakt, že ekonomika těchto států je závislá na přímých zahraničních investicích rozvinutých zemí a tímto způsobem se snaží investory nalákat. Mohlo by se zdát, že přírodní zdroje jsou

---

⁹⁰ Rozsudek Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15. července 1999, *Prosecutor v. Duško Tadić*, č. IT-94-1-A, bod 117.

⁹¹ Draft Articles... s. 48

⁹² DE SHUTTER: *The Accountability of Multinationals...*, s. 237

pro investory dostatečnou motivací a rozvojové země by si mohly samy stanovit podmínky, avšak jejich závislost na zahraničních investorech je mnohem větší, než se může na první pohled zdát. Nadnárodní korporace totiž nepřinášejí do těchto zemí pouze kapitál, ale také moderní technologii potřebnou k těžbě nerostných surovin, kterou si tyto státy nedokážou opatřit jiným způsobem z důvodu nedostatku finančních prostředků.⁹³

Dalším, neméně závažným problémem, je soutěž mezi rozvojovými a rozvinutými státy, zejména členskými státy OECD. Státy soutěží na mezinárodním trhu, kde nabízejí obdobné výrobky, které se však výrazně liší v ceně. Chybějící závazné environmentální, sociální a etické standardy v rozvojových zemích totiž umožňují velmi levnou výrobu těchto produktů. Rozvojové země odmítají mezinárodní lidskoprávní standardy přijmout z obavy o ztrátu zahraničních investorů. Tato situace je často terčem kritiky, zejména kvůli upřednostňování ekonomických zájmů před ochranou základních lidských práv.⁹⁴

Pro jednotlivé rozvojové státy by bylo velmi obtížné zavést opatření upravující činnost nadnárodních korporací na jejich území. Jedním z důvodů jsou opět finanční zdroje a dále lze zcela určitě předpokládat, že pokud by tento krok podstoupily pouze některé státy, korporace by se přemístily do jiných zemí, kde by tato omezení neexistovala. Jediným možným řešením se zdá být přijetí závazné mezinárodní právní úpravy, která by korporacím stanovila povinnosti, jelikož je velmi nepravděpodobné, že by nastala situace, kdy by všechny hostitelské státy přijaly současně nutná opatření v rámci svých území. Nastíněné východisko hovoří ve prospěch zastánců mezinárodní subjektivní korporací, jež by společně mohla být přiznána na základě tvrzení uvedeného v první kapitole, že mezinárodními subjekty jsou entity, kterým mezinárodní právo přiznává práva a povinnosti. Pokud by korporace byly mezinárodními subjekty, mohly by být přímo odpovědné za porušení mezinárodních povinností, které by jim byly adresovány. V současné době však tento postup nepřichází v úvahu.

Závěrem lze shrnout, že současné mezinárodní právo neukládá domovským státům přímou povinnost kontrolovat činnost nadnárodních korporací v zahraničí ani v případě, že tuto činnost přímo řídí. Naproti tomu hostitelské státy, zejména rozvojové země, nemají prostředky ani motivaci k tomu, aby přijaly efektivní opatření k ochraně lidských práv na svém území, jelikož se obávají ztráty zahraničních investorů, na nichž je závislý stav jejich ekonomiky. Mezinárodní organizace, které se touto problematikou zabývají, mají nelehký úkol, jelikož nemohou nutit státy, aby se staly kontrahenty mezinárodních lidskoprávních smluv,

---

⁹³ DE SHUTTER: *The Accountability of Multinationals...*, s. 238.

⁹⁴ Tamtéž, s. 239.

protože by tím zasáhly do jejich suverenity. Na druhou stranu dosud odmítají přiznat korporacím oficiální status mezinárodního subjektu, který by umožnil, aby byly přímo odpovědné za činnost, jež je v rozporu s mezinárodními lidskoprávními standardy.

4 Obecné principy OSN pro obchod a lidská práva

Obecné principy OSN pro obchod a lidská práva jsou výsledkem tříleté diskuze vlád, soukromých subjektů, nestátních organizací, akademiků a expertů z řady států. Obecné principy byly představeny Johnem Ruggiem a schválené Radou pro lidská práva v roce 2011. Byly vytvořeny v souladu s konceptem OSN „*Protect, Respect and Remedy*” a stojí na třech pilířích:

- 1) povinnost státu chránit jednotlivce před porušováním lidských práv ze strany třetích osob včetně korporací;
- 2) povinnost korporací respektovat lidská práva a neporušovat je svou činností; a
- 3) přístup k nápravě (soudní i mimosoudní) pro oběti porušení lidských práv.⁹⁵

Na první pohled by se mohlo zdát, že účelem Obecných principů je rozdělit povinnost ochrany lidských práv mezi státy a nadnárodní korporace, avšak není tomu tak. Ruggie zdůrazňuje, že se nejedná o snahu privatizovat ochranu lidských práv, jelikož primární povinnost ochrany je i nadále ponechána státům. Napovídá tomu i struktura Obecných principů, kdy povinnosti států jsou zakotveny v části první. Podle Obecných principů jsou státy povinny v rámci svých právních řádů zajistit preventivní opatření a, v případě porušení, efektivní nápravu. Část druhá Obecných principů upravuje povinnosti nadnárodních korporací respektovat lidská práva v rámci své činnosti. Podobnou povinnost zakotvovaly Normy z roku 2003, avšak, na rozdíl od Obecných principů, se snažily o přenesení lidskoprávní mezinárodní odpovědnosti států na soukromé společnosti, což bylo hlavním terčem kritiky. Obecné principy se vydaly konzervativnější cestou - neukládají korporacím přímou povinnost ochrany lidských práv, avšak pouze povinnost respektovat národní legislativu regulující jejich ochranu. Obecné principy nevytvářejí nové mezinárodní závazky, pouze se snaží reflektovat aktuální situaci a mezinárodní praxi států a společností. Obecné principy jsou nezávazné, avšak lze je aplikovat na veškeré státy a korporace, ať už národní či nadnárodní, bez ohledu na právní formu, velikost, druh činnosti, vlastnictví či místo působení.⁹⁶

---

⁹⁵ RUGGIE, John. Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect, Remedy" Framework. ze dne 21. března 2011, A/HRC/17/31, s. 4.

⁹⁶ CONNOR, Michael. *Business and Human Rights: Interview with John Ruggie* [online]. business-ethics.com, 30. října 2011 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<http://business-ethics.com/2011/10/30/8127-un-principles-on-business-and-human-rights-interview-with-john-ruggie/>>.

4.1 Povinnosti státu

Části I. Obecných principů upravuje povinnost státu chránit lidská práva jednotlivců před jejich porušením ze strany třetích osob, včetně obchodních korporací, v rámci své jurisdikce. Státy nejsou a priori odpovědné za porušení lidských práv soukromými osobami. Tato odpovědnost vzniká až v okamžiku, kdy nedostojí svému závazku chránit lidská práva před negativními důsledky. V rámci ochrany lidských práv jsou státy, v první řadě, povinny přijmout vhodná opatření, která zamezí porušování lidských práv, zejm. přijetím příslušné legislativy, regulací a soudních rozhodnutí na národní úrovni. V případě, že k porušení přesto dojde, musí být státy schopny toto nežádoucí chování prošetřit, postihnout viníka a zajistit adekvátní satisfakci. Tuto fázi upravuje část III. Obecných principů.

Jak už bylo zmíněno výše, státy jsou povinny přijmout vhodná opatření k ochraně lidských práv, přičemž tato povinnost státy zavazuje pouze v rámci jejich jurisdikce. Dosud neexistuje mezinárodní norma, která by umožňovala postihovat činnost společností mimo jurisdikci domovského státu. Existují, však, racionální důvody proč by měly státy v rámci národní legislativy upravovat postup v případě, že se společnost dopustí porušení lidských práv v zahraničí a zároveň bude stát do této činnosti nějakým způsobem zapojen či ji bude pouze podporovat. V dnešní době lze vyzorovat četné snahy o regulaci činnosti nadnárodních korporací mimo domovský stát, ať už jsou to právní úpravy na národní úrovni či nezávazné mezinárodní principy jako např. Směrnice OECD pro nadnárodní korporace.⁹⁷

Obecné principy dále v části I. B stanoví doporučení státům, jaké kroky by měly podniknout, aby splnily svou povinnost v rámci ochrany lidských práv. Státy by měly v první řadě přijmout právní regulaci ať už na národní či mezinárodní úrovni, která by zajistila respektování lidských práv ze strany obchodních korporací a zrušit veškeré normy (zejm. normy obchodního práva), které jsou v rozporu s lidskými právy nebo brání jejich dodržování.

V praxi často dochází k případům kdy, i přesto, že existuje právní regulace, na jejímž základě lze vynutit respektování lidských práv, potažmo postihovat jejich porušení, není zjednána efektivní náprava. Současné právní úpravy regulující činnost obchodních korporací neřeší otázku lidských práv. Z toho důvodu je nutné, aby se tím státy více zabývaly a poskytly společnostem jakýsi návod pro takové chování, jenž nebude negativně ovlivňovat oblast lidských práv. Korporace by měly postupovat s náležitou péčí vůči určitým skupinám zaměstnanců, které jsou více ohroženy a potřebují zvláštní přístup. Zde se jedná zejména o původní obyvatele, ženy,

---

⁹⁷ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 7.

národnostní, náboženské a etnické menšiny, děti, hendikepované osoby či imigranty včetně jejich rodinných příslušníků.⁹⁸

Obecné principy dále stanoví, že by měly státy přijmout dodatečná opatření vůči státním podnikům a korporacím, které jsou kontrolovány či podporovány státem. Jak již bylo řečeno výše, státy jsou, dle mezinárodního práva, primárně odpovědné za porušování lidských práv. V případě porušení lidských práv ze strany státního podniku, či korporace ovládané/podporované státem, může nastat situace, že takové jednání bude státu přičteno a bude za něj odpovídat. Z toho důvodu je v zájmu státu, aby zajistil, že korporace přijmou dostatečná opatření na ochranu lidských práv.⁹⁹ V rámci naplnění mezinárodních závazků, by měly státy vykonávat dozor nad činnostmi korporací, které by mohly mít dopad na lidská práva. Pokud stát nepřijme adekvátní opatření, která by zajistila, aby obchodní korporace dodržovaly mezinárodní závazky v oblasti lidských práv, kterými je stát vázán, může být za protiprávní chování korporace odpovědný.

4.1.1 Respektování lidských práv v oblastech zasažených konfliktem

Nejzávažnější porušování lidských práv se nejčastěji vyskytují v oblastech zasažených konfliktem (např. válečný konflikt), jelikož tamní právní režim není zcela dodržován. Domovské státy by měly instruovat obchodní korporace, působící v této oblasti zasažené konfliktem, jak v takových podmínkách postupovat, aby svou činností nepřispívaly k negativním dopadům do oblasti lidských práv, jelikož hostitelský stát, ve kterém konflikt probíhá, může postrádat schopnost efektivní kontroly. Domovský stát by měl přezkoumat interní opatření korporací, která slouží k ochraně lidských práv, a v případě zjištění nedostatků je informovat a zajistit nápravu v souladu s požadavky pro oblast zasaženou konfliktem. Tento proces bude zahrnovat zejména prozkoumání civilní, správní a trestní odpovědnosti pro korporace, které se dopustí porušení lidských práv na tomto území. Státy by měly na národní úrovni vyhradit oblast, která by upravovala problematiku lidských práv. John Ruggie také doporučuje multilaterální úpravu této problematiky, jelikož státy vystupují také v mezinárodních institucích, jejichž činnost souvisí s mezinárodním obchodem a bankovníctvím.¹⁰⁰

4.1.2 Sjednocení politiky

Státy by měly zajistit, aby vlády, úřady a jiné státní instituce, jež se zabývají obchodem a podnikáním, postupovaly v souladu s lidskoprávními závazky státu. Politika v této oblasti by měla být vertikálně i horizontálně koherentní. Vertikálně koherentní politika zahrnuje

---

⁹⁸ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 8.

⁹⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 10 - 11.

implementaci mezinárodních lidskoprávních závazků. Horizontálně koherentní politika obsahuje podporování a informování vládních úřadů o lidskoprávních závazcích států při vytváření pravidel pro podnikatelskou praxi, zahrnující odpovědnost za obchodní právo, zajištění pohledávek, investice, exportní úvěry, pojištění, obchod a pracovní sílu.¹⁰¹

Při uzavírání obchodních smluv s jinými státy či s korporacemi by státy měly být obezřetné a vstupovat pouze do takových kontraktů, které budou v souladu s jejich národními a mezinárodními lidskoprávními závazky. Je nepochybné, že uzavírání investičních smluv či smluv o volném obchodu vytváří pro státy ekonomické příležitosti, které mohou přispět k rozvoji jejich hospodářství. Může nastat situace, že podmínky určitých mezinárodních investic budou státům bránit v implementaci mezinárodních lidskoprávních závazků či je vystavit riziku mezinárodní arbitráže. Z toho důvodu by měly trvat na tom, aby obchodní podmínky obsahovaly ustanovení na ochranu lidských práv.¹⁰²

Sjednocování politiky je nutné také na mezinárodní úrovni, zejména když jsou státy členy mezinárodních obchodních či finančních institucí. Kolektivní činnost států v rámci mezinárodní organizace by měla být v souladu s lidskoprávními standardy a měla by podporovat dodržování lidských práv obchodními společnostmi.¹⁰³

4.2 Odpovědnost nadnárodních korporací

Odpovědností korporací se zabývá druhá část Obecných principů, která upravuje povinnost respektovat lidská práva a zdržet se jejich porušování. Tato povinnost se ukládá všem korporacím bez ohledu na to, kde mají své sídlo a v jakém státě vykonávají svou činnost. Odpovědnost nadnárodních společností za případné porušení lidských práv existuje nezávisle vedle odpovědnosti států za zajištění ochrany lidských práv a je postavena nad národní regulaci. Korporacím se doporučuje, aby byly aktivní v rámci dodržování lidských práv a přijaly adekvátní opatření či propagovaly ochranu lidských práv.¹⁰⁴

Obecné principy dále vymezují rozsah lidskoprávních standardů, který by korporace měly dodržovat. V čl. II. písm. A, odst. 12. je stanoveno, že: „*odpovědnost korporací se vztahuje k respektování lidských práv, která jsou mezinárodně uznávaná a jsou uvedena ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v Deklaraci Mezinárodní organizace práce o zásadách a základních právech při práci.*” Společnosti se mohou v rámci své činnosti dopustit porušení řady základních práv, z toho důvodu je vymezení jejich odpovědnosti tak široké. V praxi budou některá lidská práva více ohrožena

---

¹⁰¹ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 10 - 11.

¹⁰² Tamtéž, s. 12.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 13.

činností společností než jiná, avšak s ohledem na rychle se měnící situaci v dnešní době je jistější a praktičtější pokrýt větší část problematických oblastí. Výčet mezinárodně uznávaných lidských práv je uveden ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Úprava odpovědnosti korporací na mezinárodní úrovni se liší od národních úprav, které tuto otázku upravují detailněji. Ruggie doporučuje, aby korporace zvážily přijetí dodatečných opatření, která by více chránila specifické skupiny lidí, které potřebují zvláštní zacházení, jako např. původní obyvatelé, ženy, národnostní, etnické či náboženské menšiny, děti či lidé s hendikepem.

Odst. 13 Obecných principů uvádí příklady přijatelného a nežádoucího chování korporací, jenž by zabránilo porušování lidských práv v rámci jejich činností. Na základě tohoto ustanovení by se obchodní společnosti měly zdržet činnosti, která má nepříznivý dopad na lidská práva nebo tomu přispívá, a pokud už k ohrožení dojde, měly by přijmout adekvátní opatření k jeho odstranění. Dále by měly korporace předcházet či zmírnit negativní dopady v oblasti lidských práv, které vznikají v přímé souvislosti s jejich činností, výrobky, poskytováním služeb či obchodními vztahy. Nežádoucí činnost společnosti nemusí spočívat pouze v jednání, ale také v opomenutí. Pojem obchodní vztahy zahrnuje veškeré vztahy, které souvisejí s činností, produkty či službami korporace, tj. vztahy v rámci skupiny, vztahy s jinými korporacemi či vztahy s nestátními či státními entitami.

Dle odst. 14 Obecných principů se tyto zásady vztahují na všechny obchodní korporace bez ohledu na jejich velikost, strukturu, vlastnictví nebo druh činnosti, avšak míra odpovědnosti se může, s ohledem na tyto faktory, zejm. na jejich velikost, lišit. Menší korporace jsou strukturovány jiným způsobem a jejich řízení je spíše neformální, z toho důvodu také regulace ochrany lidských práv bude mít odlišnou podobu. Avšak i malé společnosti mohou významně negativně zasahovat do oblasti lidských práv, proto je nutné zdůraznit, že i přes odlišnou podobu interních norem, se odpovědnost malých a velkých korporací neliší.¹⁰⁵

4.2.1 Politické závazky

V odst. 15 - 24 Obecných principů jsou uvedeny skutečnosti, které by měly korporace zahrnout ve svých interních předpisech. V prvé řadě by měly vyjádřit svůj závazek respektovat lidská práva v rámci své činnosti, dále specifikovat opatření, jaká v této souvislosti přijmou včetně náhrad, které budou poskytnuty v případě porušení lidských práv. John Ruggie ve svém prohlášení doporučuje, aby korporace zakotvily svůj závazek respektovat lidská práva

---

¹⁰⁵ RUGIEE: *Report of the Special Representative...*, s. 14.

v programovém prohlášení, které bude následně schváleno vedením společnosti, bude sestaveno na základě interního a/nebo externího posouzení, nastíní regulaci v oblasti lidských práv zaměstnanců, obchodních partnerů a dalších zainteresovaných osob, bude projednáno se všemi stranami, následně zveřejněno a později se promítne v interních předpisech společnosti.¹⁰⁶

4.2.2 Due diligence

Za účelem předcházení porušování lidských práv či zmírnění dopadů již vzniklého porušení, by měly nadnárodní korporace v rámci své činnosti zachovávat náležitou opatrnost („*due diligence*“). Podnikům se doporučuje, aby zhodnotily aktuální situaci včetně potencionálních dopadů na lidská práva a poté přijaly náležitá opatření, která zabrání negativním zásahům do oblasti lidských práv či je zmírní.¹⁰⁷ V případě protiprávní činnosti obchodních partnerů či jiných subjektů, jejichž činnost souvisí s činností či produkty určité korporace, může vyvstat otázka spoluúčasti nadnárodní korporace, která může mít význam právní či mimoprávní. Z mimoprávního pohledu nesou korporace spoluúčast na porušení lidských práv, pokud jim vznikne z této činnosti jakýkoliv prospěch. Avšak spoluúčast v trestněprávním smyslu je v řadě jurisdikcí vyloučena. Argumentaci civilněprávní žaloby je možné stavět na spoluúčasti společnosti na způsobené újmě, avšak nikoliv v souvislosti s porušením lidských práv. Dodržení procesu *due diligence* bude korporacím ku prospěchu v případě, že dojde k zásahu do lidských práv, či k jejich porušení. Avšak nelze to považovat za automatické vyvinění společnosti.¹⁰⁸

Zachování náležité péče může být efektivní pouze v případě, že tak bude postupováno ve všech oblastech činnosti nadnárodní korporace. Aby tudíž společnost byla způsobilá efektivně předcházet negativním zásahům do oblasti lidských práv či je zmírnit, je nezbytné, aby byla schopná ovlivnit veškerou činnost, produkty či entity, v souvislosti s nimiž k porušování lidských práv dochází. Pokud touto způsobilostí nedisponuje, je, podle Ruggieho, nutné, aby svůj vliv rozšířila, např. tím, že přidruženému subjektu pronajme kancelářské prostory či s ním rozvine hlubší spolupráci. V případě, že zcela postrádá způsobilost ovlivnit chování určitého subjektu a neexistuje způsob, jak by ji nabyla, je na místě zvážit ukončení tohoto vztahu, pokud tam existuje potencionální hrozba porušení lidských práv. Je nutné, aby korporace neustále zkoumaly aktuální situaci a efektivitu přijatých opatření.¹⁰⁹

4.2.3 Povinnost zveřejňování nefinančních informací

V článku II. B, odst. 21. Obecných principů je zakotveno doporučení pro nadnárodní korporace zveřejňovat informace o tom, jakým způsobem se podílejí na dodržování lidských

¹⁰⁶ RUGIEE: *Report of the Special Representative...*, s. 15.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 16-17.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 19.

práv, zejména jejich interní předpisy a procesy. Tyto informace jsou relevantní především pro jednotlivce či skupiny jednotlivců, kteří mohou být potenciaálně ohroženi, ale také pro investory a obchodní partnery společnosti, kteří mají zájem na tom, aby činnost společnosti byla v souladu s lidsko-právními standardy. Předmětné informace mohou být zveřejňovány různými způsoby, např. na osobních setkáních, prostřednictvím internetu, v rámci konzultací se zainteresovanými osobami nebo mohou být zahrnuty ve výročních či samostatných zprávách. Zveřejňování oficiálních zpráv je vhodné zejména u společností, u kterých hrozí větší riziko porušování lidských práv.

4.3 Zajištění nápravy

Navzdory dodržení všech předchozích doporučení a opatření, může nastat situace, kdy dojde k nepředvídatelnému porušení lidských práv ze strany nadnárodních korporací. V takovém případě, by měly společnosti uvést situaci do původního stavu, poskytnout adekvátní satisfakci, nebo se alespoň na procesu odškodnění podílet jiným způsobem. Pokud porušení není způsobeno činností korporace, ale jejími produkty, službami či obchodními vztahy, není povinna podílet se přímo na odškodnění.

Doporučuje se, aby poskytnutí náhrady probíhalo primárně na mimosoudní úrovni na základě dohody stran. K jeho maximální efektivitě slouží kritéria stanovené v odst. 31 Obecných principů. V souladu s tímto ustanovením, by měl mimosoudního postup splňovat následující kritéria:

- a) *legitimita* - osoby, k jejichž ochraně tento proces slouží, musí být přesvědčeny o jeho efektivitě;
- b) *dostupnost* - musí být dostupný všem zainteresovaným stranám, tzn. jsou s ním obeznámeny, a pokud existují nějaké překážky postupu (zejm. finanční, jazykové, místní, nedostatečné vzdělání či strach z odvety), je nutné je odstranit;
- c) *předvídatelnost* - proces je rozdělen do jednotlivých fází, jejichž obsah a délka je předem určena;
- d) *spravedlnost* - strany musí mít stejný přístup k informacím a k odbornému poradenství a znaleckým posudkům, aby byl zachován princip spravedlivého procesu;
- e) *transparentnost* - je nutné informovat všechny zúčastněné subjekty o následujícím postupu a poskytovat jim relevantní informace v průběhu celého procesu;
- f) *zákonnost* - výsledek procesu včetně přiznané náhrady musí být v souladu s mezinárodními lidskoprávními standardy;

- g) proces by měl také působit *preventivně* na chování korporací, aby se v budoucnu vyvarovaly nežádoucího jednání; a
- h) je nutné dostatečně *komunikovat* se zainteresovanými subjekty - řešení by mělo být výsledkem dohody stran.

4.3.1 Přístup k nápravě

Součástí odpovědnosti států za porušování lidských práv korporacemi je zajištění přístupu k efektivním prostředkům nápravy, v opačném případě by odpovědnost postrádala význam. Přístup k efektivní nápravě má jak procesněprávní, tak hmotněprávní aspekty. Prostřednictvím stížnostního řízení lze zajistit nápravu v případě jakéhokoliv porušení lidských práv. Satisfakce může spočívat např. v omluvě, navrácení do původního stavu, finanční nebo nefinanční kompenzaci, může být uložena pokuta (správní či trestněprávní), ale také dán příslib viníka, že se v budoucnu podobného chování vyvaruje.

Řízení o stížnosti může probíhat před státním orgánem, nebo před orgánem nezávislým na státu, speciálně zřízeným pro tyto účely. Řízení může mít jak charakter soudní tak mimosoudní. Pro lepší efektivitu a přístup k nápravě je jedním z požadavků, aby stát zajistil dostatečnou informovanost veřejnosti o možnostech postupu a odstranil překážky v legislativě a právní praxi, které by těmto postupům bránily.¹¹⁰

4.3.2 Státní soudní mechanismus

Stát je povinen zajistit efektivní přístup k nápravě prostřednictvím soudního procesu v případě, že alternativní mechanismy selžou či nejsou dostupné. Součástí této povinnosti je zajistit, aby se danými případy zabýval nestranný a nezávislý soud, aby jeho rozhodnutí bylo spravedlivé a aby byly odstraněny všechny překážky bránící přístupu k soudu, jako jsou vysoké soudní poplatky či nedostatek odborných znalostí účastníků.¹¹¹

4.3.3 Státní mimosoudní mechanismus

Stát je vedle soudního řízení povinen zřídit také mimosoudní mechanismus pro poskytování efektivní nápravy (např. arbitráž), jelikož v některých méně vážných případech není nutné či dokonce vhodné zahajovat soudní řízení. V rámci mimosoudního řízení platí zásady spravedlivého procesu obdobně.¹¹²

4.3.4 Nestátní řízení o stížnosti pro porušení lidských práv

Vedle soudního a mimosoudního řízení, zmíněných výše, je stát povinen vytvořit podmínky pro vznik a fungování nestátního procesu poskytování nápravy. V praxi se bude jednat

---

¹¹⁰ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 22.

¹¹¹ Tamtéž, s. 23.

¹¹² Tamtéž, s. 24.

zejména o vnitropodnikové procesy, v případě interních záležitostí, a o speciální nezávislé asociace sloužící k řešení sporů mezi korporací a třetími stranami. Tato řízení budou spočívat v dialogu stran za účasti třetí nezávislé strany (např. mediátora), jejímž úkolem je dovést spor k dohodě stran o poskytnutí adekvátní náhrady. Výhodami mimosoudních řízení jsou zejména rychlost, nižší náklady a možnost řešení lidskoprávních sporů s mezinárodním přesahem.

Další kategorií nestátních orgánů zabývajících se porušením lidských práv jsou mezinárodní soudy či tribunály, které se zabývají zejména porušením lidských práv ze strany států, avšak také nedodržením jejich povinnosti zabránit protiprávnímu chování obchodních korporací.¹¹³

K zajištění efektivity mimosoudního řízení je nutné, aby korporace spolupracovaly a podporovaly tento způsob řešení sporů v rámci své vnitrostátní politiky. Mimosoudní stížnostní mechanismus (*operational-level grievance mechanism*) by měl být snadno přístupný jednotlivcům či skupinám jednotlivců, jejichž základní práva byla dotčena činností korporace. Zpravidla jej vytváří samotná korporace v rámci interních předpisů nebo ve spolupráci s dalšími společnostmi, zainteresovanými osobami či experty.

Mimosoudní stížnostní mechanismus plní dvě základní funkce:

- 1) napomáhá k odhalování porušování lidských práv a jejich prevenci; a
- 2) umožňuje poskytnutí rychlé a efektivní nápravy, čím zároveň brání dalšímu rozvoji negativních důsledků.

Pro účely mimosoudního stížnostního řízení není nezbytné vyčíslit škodu, je však nutné, aby existoval legitimní důvod pro zahájení řízení, tzn., že ten, kdo byl dotčen na svých právech, musí předmětné porušení dostatečně specifikovat. Mimosoudní stížnostní řízení může být vhodným doplněním státních soudních či mimosoudních procesů, není však možné je úplně nahradit, či zcela vyloučit.¹¹⁴

4.4 Následný vývoj Obecných principů

Poté co John Ruggie představil Obecné principy, Rada pro lidská práva vydala rezoluci, která stanovila jejich implementační mechanismus. Rada v rezoluci potvrdila, že primární povinnost chránit lidská práva náleží státům a nadnárodní korporace jsou povinny respektovat lidskoprávní standardy. Dále Rada konstatovala, že správná regulace činnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností může přispět k propagaci, ochraně a respektování

---

¹¹³ RUGGIE: *Report of the Special Representative...*, s. 24 - 25.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 25.

lidských práv těmito subjekty. Na druhou stranu však existuje nebezpečí, že v důsledku nedostatečné národní legislativy a implementace mezinárodních závazků, nedojde k eliminaci negativních dopadů globalizace a činnosti nadnárodních podniků, a následně bude nutné, aby státy přijaly dodatečná opatření na národní, regionální i mezinárodní úrovni.¹¹⁵

Rada přiznává Obecným principům velký význam, jelikož jejich implementace bude představovat pozitivní progres v oblasti obchodu a lidských práv, což přispěje ke společensky přijatelnému rozvoji globalizace. Pro účely usnadnění implementace Obecných principů vznikla Pracovní skupina, která se skládá z pěti expertů z různých částí světa a jejímž úkolem je šířit Obecné principy, propagovat je, pomáhat s jejich implementací, poskytovat poradenství v rámci přízpůsobení národní legislativy, pokračovat v analýze aktuální situace na národních a mezinárodní úrovni, úzce spolupracovat s Radou pro lidská práva, orgány OSN a dalšími institucemi, zabývajícími se předmětnou problematikou, zajišťovat komunikaci států, korporací a dalších subjektů, kterých se tyto otázky dotýkají. V neposlední řadě Rada vyzývá všechny dotčené subjekty k maximální spolupráci s Pracovní skupinou.¹¹⁶

Rada dále rozhodla o zřízení Fóra pro obchod a lidská práva, jenž, pod vedením Pracovní skupiny, zjišťuje nedostatky v oblasti implementace Obecných principů a vede strany k dialogu a spolupráci ohledně otázek, týkajících se obchodu a lidských práv s ohledem na aktuální právní regulaci a obecnou praxi. Fórum má být otevřeno všem státům, mezinárodním organizacím, korporacím, odborům, nevládním organizacím a dalším relevantním aktérům.¹¹⁷

Obecné principy jsou úspěšnou kodifikací odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností. Přestože že se jedná o nezávazná doporučení, jsou výsledkem konsenzu států, korporací a nevládních organizací. Efektivita Obecných principů v praxi bude záviset zejména na třetím pilíři - přístup k nápravě. Bez povinnosti poskytnout náhradu by totiž celý koncept odpovědnosti korporací v případě porušení lidských práv postrádal smysl. V souvislosti s poskytováním náhrady ukládají Obecné principy primární povinnost státům, v rámci povinnosti chránit lidská práva před negativními dopady činnosti korporací, přijmout adekvátní právní úpravu, která by zajišťovala efektivní proces k zajištění satisfakce obětem porušení lidských práv. Lze tedy shrnout, že Obecné principy představují komplexní úpravu povinností států a nadnárodních a jiných obchodních korporací v souvislosti s jejich činností zasahující do oblasti lidských práv.

---

¹¹⁵ Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/17/4, ze dne 6. července 2011, kterým se přijímá Rezoluce č. 17/4 Human Rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 16. června 2011, s. 1 - 2.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 2 - 3.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 3 - 4.

5 Aktuální situace v oblasti obchodu a lidských práv

5.1 Poslední zjištění Pracovní skupiny pro implementaci Obecných principů

V poslední zprávě ze srpna 2015 se Pracovní skupina zaměřila na dopady zemědělského průmyslu na původní obyvatel a místní komunity. Hlavním předmětem analýzy byla výroba palmového oleje a cukrové třtiny, jelikož tyto dvě komodity způsobují největší poškození půdy. Jejich výroba však patří k méně nákladným, z toho důvodu jsou pěstovány ve velkém množství a přidávány do většiny produktů denního života (např. potraviny, farmaceutické výrobky, biopaliva). Nejvíce zasaženými oblastmi jsou tropické země jako Afrika, Latinská Amerika a jihovýchodní Asie. Plantáže palmového oleje se rozpínají navíc než 18 milionech hektarech a cukrová třtina se vyrábí ve více než 120 zemích světa. Do budoucna lze předpokládat, že se jejich výroba rozšíří a bude dopadat na stále větší počet původních obyvatel.¹¹⁸

Pracovní skupina zkoumala povinnosti domovských a hostitelských států v případě negativních důsledků způsobených výrobou těchto dvou surovin. Podle Obecných principů mají státy povinnost zajistit ochranu lidských práv před negativními dopady činnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v rámci svého území a jurisdikce a v souvislosti s tím přijmout adekvátní opatření. Povinnost chránit práva původních obyvatel je založena mezinárodními smlouvami, avšak mnoho států tuto povinnost ignoruje a nevytváří vynutitelné právní rámce či následně nezajišťuje efektivní proces nápravy na národní úrovni. Důvodem je obava ze ztráty lukrativních kontraktů se zahraničními investory. V současné době jsou státy účastníky více než 3 000 investičních smluv, které představují vysoké riziko pro oblast lidských práv. Pracovní skupina se zabývala také povinnostmi nadnárodních korporací a jiných obchodních společností, které jsou aktivní v mezinárodním obchodu s palmovým olejem a cukrovou třtinou. Podle Obecných principů jsou firmy při své podnikatelské činnosti povinny postupovat v souladu s mezinárodními a národními lidskoprávními standardy a za tím účelem přijmout adekvátní opatření v rámci své interní politiky.¹¹⁹

Státy by měly s původními obyvateli konzultovat investiční záměry na jejich území a získat jejich svobodný předchozí informovaný souhlas ohledně projektů, které mohou představovat potencionální dopad do sféry jejich fundamentálních práv. Společnosti by měly respektovat práva původních obyvatel, konzultovat s nimi postup v rámci projektu, získat

---

¹¹⁸ Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 4. srpna 2016, A/71/291. 2016, s. 4 - 6.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 6 - 12.

svobodný, předchozí, informovaný souhlas a následně postupovat s náležitou opatrností, aby nedocházelo k porušování jejich práv. V současné době řada nadnárodních korporací tato pravidla dodržuje a konzultuje svou činnost za účelem získání souhlasu nejen s původními obyvateli, ale se všemi subjekty, kteří mohou být její činností dotčeni. Existují však stále společnosti, které tyto zásady nerespektují a nadále svou činností negativně zasahují do základních práv jednotlivců.¹²⁰

Na závěr Pracovní skupina navrhl možná řešení pro zlepšení stávající situace. Připomněla státům, že jim stále náleží primární povinnost ochrany lidských práv. Větší důraz však klade na politiku hostitelských států, které jsou ve většině případů rozvojovými zeměmi a nedostatečně regulují aktivity zahraničních investorů na svém území. Hostitelské státy by měly přijmout adekvátní opatření na národní úrovni, zejména v rámci legislativních procesů, a zajistit přístup původních obyvatel k efektivní nápravě v případě, že dojde k negativním zásahům do jejich práv. Domovské státy, ve kterých mají společnosti své sídlo, a které jsou ve většině případů rozvinutými zeměmi, mají zajistit, aby korporace v rámci své činnosti postupovaly s náležitou opatrností a respektovaly mezinárodní lidskoprávní standardy.¹²¹

Pracovní skupina uvádí také doporučení pro nadnárodní korporace a jiné obchodní společnosti. Tyto entity by měly, v první řadě, v rámci svých vnitřních politik, přijmout adekvátní opatření pro ochranu práv původních obyvatel, zavázat se k jejich dodržování a konzultovat s dotčenými osobami svou činnost v hostitelském státě. Podniky mají při své činnosti postupovat s náležitou opatrností, aby nedocházelo k porušování lidských práv a zveřejňovat informace o své činnosti a jejích sociálních dopadech.¹²²

Závěrečná doporučení se týkají jednotlivců a mezinárodních organizací. Ty by měly šířit povědomí o původních obyvatelích a místních komunitách, o jejich právech a o možných postupech nápravy v případě zásahu do těchto práv. Měly by také pomoci těmto občanům při shromažďování a uchovávání dokumentace a důkazů, jež mohou podpořit jejich nároky v řízení o nápravě.¹²³

Z činnosti Pracovní skupiny je zřejmé, že Obecné principy nepatří k neúspěšným kodifikačním snažením, ale tím, že byly přijaty řadou států a soukromých podniků, je kladen důraz na jejich správnou implementaci a šíření povědomí o standardech, které zakotvují.

---

¹²⁰ Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 4. srpna 2016, A/71/291, s. 18 - 19.

¹²¹ Tamtéž, s. 27 - 28.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, s.28.

5.2 Aktuální vývoj mezinárodních kodifikačních iniciativ

V dnešní době se úspěšnost firmy neměří pouze jejím ziskem a počtem vyrobených produktů, zájem veřejnosti a investorů směřuje rovněž k dopadům korporace na oblast životního prostředí a lidských práv. Mnoho let se mezinárodní organizace snaží o vytvoření komplexního právního rámce, který by jasně určil povinnosti států a podniků v souvislosti s lidskými právy. Zdá se, že Obecné principy představují první mezinárodněprávní regulaci (i když stále nezávaznou), která byla přijata jak státy, tak nadnárodními společnostmi i nevládními organizacemi a jsou ochotny se jí řídit.

Vlády vytváří tzv. národní akční plány (*national action plans*) pro obchod a lidská práva s cílem vymezit určitá pravidla chování pro obchodní korporace. Dosud tyto plány představilo 11 států (mj. Švýcarsko, Itálie či Spojené státy americké), většina států OECD na nich intenzivně pracuje, avšak mezi rozvojovými zeměmi zatím nejsou příliš populární, i když i tam lze zaznamenat pozvolný progres. Řada velkých podniků, investičních institucí a mezinárodních obchodních asociací přijala Obecné principy, avšak je žádoucí, aby se do tohoto konceptu zapojily také středně velké a malé firmy a zejména státní podniky, které představují téměř 24 % z 500 největších světových korporací.¹²⁴

V současné době se vedou četné diskuze o tom, zda by měla vzniknout závazná mezinárodněprávní regulace, která by upravovala činnost nadnárodních korporací s ohledem na lidskoprávní standardy. V roce 2014 Rada pro lidská práva rozhodla, na základě rezoluce OSN, o vytvoření Mezivládní pracovní skupiny (*Inter Governmental Working Group*) za účelem vypracování mezinárodněprávní normy, která by regulovala činnost nadnárodních korporací a jiných obchodních společností s ohledem na ochranu lidských práv. Zatím proběhla dvě zasedání této pracovní skupiny, v roce 2015 a 2016. Další setkání je naplánováno na říjen 2017 a náplní programu by měla být diskuse o prvních závazných ustanoveních. Zainteresované strany se shodují, že existuje potřeba vzniku závazné mezinárodní právní normy, která by vyjasnila otázku odpovědnosti domovských a hostitelských států a korporací aktivních na jejich území či v rámci jejich jurisdikce včetně efektivního procesu zajištění nápravy.¹²⁵

---

¹²⁴ RobecoSAM: *Business and human rights: Aligning corporate behavior with societal priorities* [online]. yearbook.robecosam.com, 2017 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://yearbook.robecosam.com/articles/business-and-human-rights-aligning-corporate-behavior-with-societal-priorities/>>.

¹²⁵ Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/26/9 ze dne 14. července 2014 o přijetí Rezoluce č. 26/9 Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights ze dne 26. června 2014, s. 1 - 3.

Na vzniku předmětné rezoluce se ve velké míře podílel stát Ekvádor. Důvodem byly zřejmě spory mezi ekvádorskou vládou a americkou ropnou společností Chevron, týkající se kontaminace půdy v oblasti deštných pralesů v Amazonii při těžbě ropy v 70. a 80. letech. Letité soudní spory ukončil Ekvádorský nejvyšší soud v roce 2014, kdy potvrdil pokutu uloženou společnosti Chevron ve výši 9,5 miliard dolarů, kterou má zaplatit původním obyvatelům Amazonie. Chevron se nyní domáhá zrušení rozsudku u investičního tribunálu na základě tvrzení, že soud rozhodl v rozporu s investičními smlouvami mezi USA a Ekvádorem.

Rezoluce č. 26/9 nevymezuje konkrétní lidskoprávní standardy, ale klade si za cíl sjednat závaznou souhrnnou smlouvu v oblasti obchodu a lidských práv, která se bude týkat pouze nadnárodních podniků. Národní společnosti jsou tedy z působnosti rezoluce vyloučeny. Opět je zdůrazněna primární povinnost států zajistit ochranu lidských práv v rámci svého území či jurisdikce. Účelem rezoluce je vyplnit mezeru v oblasti závazků nadnárodních korporací ve vztahu k lidským právům a zajistit obětem porušení efektivní nápravu, jelikož Obecné principy se zdají být nedostatečným nástrojem ochrany lidských práv, zejména v rozvojových zemích, kde stále dochází k jejich porušování. Potencionálním problémem rezoluce může být široké vymezení oblastí lidských práv, které má smlouva upravovat. Navrhuje se, aby smlouva zakotvila téměř všechny lidskoprávní standardy garantované současným mezinárodním právem, což však není reálně možné. Důsledkem tedy bude, že smlouva poskytne obecný rámec principů, které státy následně implementují a v rámci své národní legislativy blíže vymezí. Dojde tedy k roztržštění lidskoprávních standardů, nikoliv k jejich žádané univerzalitě. Nedá se tudíž očekávat, že bude v praxi velkým přínosem.

Rezoluci podpořily nevládní organizace, avšak narazila na odpor u rozvinutých zemí a obchodních korporací. Přestože byla rezoluce nakonec přijata, činnost pracovní skupiny byla ztěžována a omezována řadou států a korporací, což je naprosto opačný efekt, než jaký byl navrhovatelé zamýšlen.¹²⁶ Smyslem vytvořit jednotnou mezinárodní právní regulaci je vyřešit stávající negativní situaci a dosáhnout toho, že právní úpravu bude implementovat většina států a korporací. Tomu však nenasvědčuje dosavadní postoj řady subjektů (např. představitelé Spojených států amerických a Evropské unie se ani nezúčastnili jednání o rezoluci).

Protinávrh, který následně představilo Norsko, podpořilo 40 států. Rezoluce č. 26/22 nepodporuje vznik závazné právní regulace, namísto toho doporučuje Pracovní skupině pokračovat v podpoře implementace Obecných principů. Rezoluce znovu zdůrazňuje normativní

---

¹²⁶ RUGGIE, John. Quo Vadis? Unsolicited Advice to Business and Human Rights Treaty Sponsors [online]. ihrb.org, 9. září 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.ihrb.org/other/treaty-on-business-human-rights/quo-vadis-unsolicited-advice-to-business-and-human-rights-treaty-sponsors>>.

obsah Obecných principů a doporučuje posílit národní legislativu v oblasti ochrany lidských práv a zlepšit přístup obětí ke spravedlivé nápravě.¹²⁷ S tímto názorem se ztotožňuje také John Ruggie a nabádá státy, aby se v případě budoucí legislativy soustředily na problematické oblasti porušování lidských práv, které není možné překlenout nezávaznou úpravou, jako jsou nejzávažnější případy porušování, u kterých už existuje určitý konsenzus států (např. genocida, zločiny proti lidskosti apod.).¹²⁸ Zastánci nezávazné úpravy považují Obecné principy za dostatečné a zdůrazňují roli států, aby v rámci své národní legislativy zajistily ochranu lidských práv, mj. prostřednictvím implementace Obecných principů. Pokud totiž státy neplní své primární závazky, smlouva, upravující nové standardy, tento nedostatek neodstraní. Je tedy na místě řešit spíše nedostatky v implementaci nezávazných principů než přijímat závaznou mezinárodní úpravu. Tento názor podporují historické neúspěšné snahy o vytvoření závazného kodexu chování korporací.

Ačkoliv obě rezoluce sledují obdobný cíl - posílit odpovědnost států a korporací za porušování lidských práv v mezinárodním obchodu - uvádějí rozdílné prostředky k dosažení tohoto cíle. První se snaží o zavedení závazného mezinárodněprávního rámce, což druhá zásadně odmítá. Každá z nich má své zastánce i odpůrce, avšak v současné společnosti existuje větší podpora nezávazné mezinárodní úpravy, jelikož si státy chtějí ponechat určitou suverenitu v této oblasti a nebýt vázány novými, uměle vytvořenými standardy.

---

¹²⁷ Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/26/22 ze dne 15. července 2014 o přijetí Resoluce č. 26/22: Human rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 27. června 2014.

¹²⁸ RUGGIE, John. International Legalization in Business and Human Rights [online]. hks.harvard.edu, 11. června 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na < <https://www.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/research/WFLS.pdf> >.

Závěr

Diplomová práce analyzuje vývoj a současný stav odpovědnosti států a nadnárodních korporací a jiných obchodních společností za porušování lidských práv v souvislosti jejich obchodní činností na mezinárodní úrovni. Zabývá se také vymezením jejich povinností v této oblasti.

Není pochyb o tom, že nadnárodní korporace hrají v dnešním světě významnou roli zejména v ekonomické sféře. Jejich činnost však často způsobuje negativní dopad do oblasti lidských práv. S rozmachem mezinárodního obchodu v rámci globalizace vyvstala potřeba regulace podnikatelských aktivit v rámci zefektivnění ochrany lidských práv. Současné mezinárodní právo je adresováno zejména státům, jimž stanoví závaznou povinnost ochrany lidských práv. Státy se prostřednictvím mezinárodních smluv zavazují přijmout adekvátní opatření k ochraně lidských práv a zajistit poškozeným přístup k efektivní nápravě. Za porušení této povinnosti mohou být odpovědné. Přes obecně přijaté mezinárodní lidskoprávní standardy existuje řada států, zejména rozvojových, které ignorují svou povinnost ochrany lidských práv a jejich porušování na svém území ignorují, nestíhají je ani nepřijímají preventivní opatření v obavě o ztrátu zahraničních investorů.

V současné době neexistuje obdobná závazná povinnost pro nadnárodní korporace. Existují pouze nezávazná doporučení, která společností stanoví, že by v rámci své činnosti měly respektovat lidská práva a postupovat s náležitou opatrností. Navzdory doporučením řady odborníků nejsou nadnárodní korporace považovány za mezinárodní subjekty, nemohou být tudíž odpovědné za porušování lidských práv, jejich chování lze postihovat pouze na národní úrovni. V některých případech lze protiprávní činnost soukromého subjektu, kterému byl propůjčen výkon státní pravomoci, jednal v zájmu státu, či stát jeho činnost prokazatelně řídil nebo kontroloval, přičíst státu na základě ustanovení Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní jednání a požadovat satisfakci. Na půdě OSN vznikla řada nezávazných právních regulací, které zakotvily principy chování nadnárodních korporací a jiných obchodních společností, většina z nich však skončila neúspěchem. První snaha o závaznou kodifikaci se objevila v roce 2004, kdy byly představeny Normy o odpovědnosti nadnárodních společností a jiných podniků v souvislosti s lidskými právy, avšak po dlouhé diskuzi byly Komisí pro lidská práva zamítnuty.

Zatím nejúspěšnějším pokusem o kodifikaci představují Obecné principy pro obchod a lidská práva, vytvořené na základě konzultace se zainteresovanými stranami pod vedením

zvláštního zmocněnce Johna Ruggieho v roce 2011. Ačkoliv jsou tyto principy nezávazné, byly přijaty Radou pro lidská práva a implementovány do mnoha právních řádů a interních politik korporací. Obecné principy respektují základní lidskoprávní standardy, jež se dosud objevily na mezinárodní úrovni. Jsou postaveny na třech pilířích: povinnost států chránit lidská práva, povinnost korporací lidská práva respektovat a povinnost států zajistit efektivní nápravu. Obecné principy jsou zatím nejkomplexnějším zpracováním povinností států a nadnárodních korporací v souvislosti s ochranou lidských práv. Na rozdíl od předchozích snažení byly přijaty všemi subjekty, kterých se týkají, avšak nevládní organizace mají výhrady vůči jejich nezávaznosti a nedostatečnému implementačnímu mechanismu.

V posledních letech se objevila snaha o vytvoření závazné mezinárodněprávní úpravy na půdě OSN. Byla přijata rezoluce č. 26/9, která však narazila na odpor rozvinutých zemí a nadnárodních korporací. Evropská Unie a Spojené státy americké se odmítly účastnit jednání o předmětné rezoluci s poukazem na to, že pracovní skupina, která se má na vytvoření závazného dokumentu podílet, nemá jasně vymezený mandát. Ten je podle kritiků velmi obecný, když slouží k vytvoření závazné mezinárodní smlouvy, která by upravovala problematiku obchodu a všech lidských práv, což by mohlo vést k nežádoucímu oslabení lidskoprávních standardů. Jednalo by se totiž o velmi abstraktní právní úpravu, kterou bude nutné vykládat na národní úrovni, tudíž dojde k roztržičnosti mezinárodních standardů nikoliv k jejich sjednocení. Kritici mají výhrady také k adresátům budoucí smlouvy, jelikož by se měla vztahovat pouze na nadnárodní korporace, což je nešťastné, jelikož také činnost národních korporací je způsobila negativních dopadů do oblasti lidských práv. Pokud nebudou tyto problematické aspekty vyřešeny, existuje riziko, že bude smlouva přijata pouze rozvojovými zeměmi, zatímco na nadnárodní korporace sídlící v rozvinutých zemích se budou nadále vztahovat nezávazné Obecné principy. Profesor John Ruggie doporučuje pokračovat v implementaci Obecných principů a přijímání závazných právních regulací na národní úrovni. Rezoluce č. 22/26, která byla posléze přijata, tento názor reflektuje a dočkala se podpory u řady rozvinutých států a korporací.

Pokud diskuze států a nadnárodních korporací nedospěje ke konsenzu, existuje riziko, že kodifikační snahy skončí na mrtvém bodě a bude stále docházet k porušování lidských práv nadnárodními korporacemi v rozvojových zemích, jelikož ve většině případů nebudou za tuto činnost postiženy ani korporace, ani státy z důvodu chybějící závazné mezinárodní regulace a absence implementace Obecných principů v rizikových oblastech.

Seznam použitých zdrojů

České odborné knihy a komentáře

- ČEPELKA, Čestmír a ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. 896 s.

Zahraniční odborné knihy, sborníky a komentáře

- CASSESE, Antonio. *International Law in a Divided World*. Oxford: Clarendon Press, 1986. 421 s.
- CASSESE, Antonio. *International Law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2005. 612 s.
- CHETAIL, Vincent. The Legal Personality of Multinational Corporations, State Responsibility and Due Diligence: The Way Forward. In ALLAND, Denis a kol. (ed). *Unity and Diversity of International Law. Essays in Honour of Professor Pierre-Marie Dupuy*. Leiden a Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2014. s. 105 - 130.
- CLAPHAM, Andrew. *Human Rights obligations of Non-State Actors*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 613 s.
- CROWFORD, James. *Brownlie's Principles of Public International Law*. 8. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2012. 803 s.
- DE SCHUTTER, Olivier. The Accountability of Multinationals for Human Rights Violations in European Law. In ALSTON, Philip (ed). *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. s. 227 - 314.
- FRIEDMANN, Wolfgang. *Changing Structure of International Law*. Columbia: Columbia University Press, 1964. 410 s.
- HIGGINS, Rosalyn. *Problems and Process: International Law and How We Use It*. 1. vydání. Oxford: Clarendon Press, 1994. 274 s.
- KLABBERS, Jan. *International Law*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 350 s.
- LEISINGER, Klaus a kol. Making sense of United Nations Global Compact human rights principles. In RASCHE, Andreas, KELL, Georg (ed.). *The United Nations Global Compact Achievements, Trends and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. s. 23 - 43

- MALANCZUK, Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7. vydání. Londýn a New York: Routledge, 1997. 449 s.
- MALANCZUK, Peter. Multinational Enterprises and Treaty-Making - A Contribution to the Discussion on Non-State Actors and the "Subjects" of International Law. In GOWLLAND-DEBBAS, Vera (ed). *Multilateral Treaty-Making*. The Hague: Kluwer Academic Publishers, 2000. s. 45 - 74.
- MORGERA, Elisa. OECD Guidelines for Multinational Enterprises. In HALE, Thomas, HELD, David (ed). *Handbook of Transnational Governance. Institutions and Innovations*. Cambridge: Polity Press, 2011. s. 314 - 321.
- REINISH, August: The Changing International Legal Framework for Dealing with Non-State Actors. In ALSTON, Philip (ed). *Non-State Actors and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. s. 37 - 92.
- SHAW, Malcolm. *International Law*. 5. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 1288 s.
- SORNARAJAH, Muthucumaraswamy. Linking State Responsibility for Certain Harms Caused by Corporate Nationals Abroad to Civil Recourse in the Legal Systems of Home States. In SCOTT, Craig (ed). *Torture as Tort: Comparative Perspectives on the Development of Transnational Human Rights Litigation*. Oxford a Portland, Oregon: Hart Publishing, 2001. s. 491 - 512.

Odborné články

- ALVAREZ, José E. Are Corporations "Subjects" of International Law? *Santa Clara Journal of International Law*, 2011, roč. 9, č. 1, s. 1 - 36.
- CANTEGREIL, Julien. The Audacity of the Taxaco/Calasiatic Award: René-Jean Dupuy and the Internationalization of Foreign Investment Law. *The European Journal of European Law*. 2011, roč. 22, č. 2, s. 441 - 458.
- JOHNS, Fleur. The Invisibility of Transnational Corporation: An Analysis of International Law and Legal Theory. *Melbourne University Law Review*, 1994, roč. 19, č. 4, s. 893 - 923.
- KINLEY, David, CHAMBERS, Rachel. The UN Human Rights Norms for Corporations: The Private Implications of Public International Law. *Human Rights Law Review*, 2006, roč. 6, č. 3, s. 447 - 497.

- PAUST, Jordan. Human Rights Responsibilities of Private Corporations. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2002, roč. 32, č. 3, s. 801 - 825.
- RUGGIE, John. Business and Human Rights. The Evolving International Agenda. *American Journal of International Law*, 2007, roč. 101, č. 4, s. 819 - 840.
- SAUVANT, Karl. The Negotiations of the United Nations Code of Conduct. *The Journal of World and Investment Trade*, 2015, roč. 16, s. 11 - 87.
- THOMAS, Rossane. Host State Treatment of Transnational Corporations: Formulation of a Standard for the United Nations Code of Conduct on Transnational Corporations. *Fordham International Law Journal*, 1984, roč. 7, č. 3, s. 467 - 500.
- WEISSBRODT, David. Human Rights Standards Concerning Transnational Corporations and Other Business Entities. *Minnesota Journal of International Law*, 2014, roč. 23, č. 135, s. 135 - 171.

Právní předpisy

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů.

Mezinárodní dokumenty

- Code of Conduct on Transnational Corporations, UN ESCOR, U.N. Doc. E/1998/39/Add.1. 1998.
- Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. United Nations, 2008.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., o Úmluvě a ochraně lidských práv a základních svobod.
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, New York, 19. prosince 1966.
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, New York, 19. prosince 1966.
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, New York, 21. prosince 1965.
- Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, Sec. 20. 2004.

- OECD Guidelines for Multinational Enterprises, OECD Publishing, 2011.
- Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy, Ženeva 1997.
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, New York, 18. prosince 1979.

Rozhodovací činnost soudů a mezinárodních organizací

- Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 20. února 1977, *Edgardo Dante Santullo Valcada v. Uruguay*, č. 9/1977, U.N. Doc. CCPR/C/OP/1.
- Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 23. srpna 1990, *William Eduardo Delgado Páez v. Colombia*, č. 195/1985, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/195/1985.
- Rozsudek ESLP ze dne 25. března 1993, *Costello-Roberts v. United Kingdom*, č. 247-C.
- Rozsudek Meziamerického soudu pro lidská práva ze dne 29. července 1988, *Velásquez Rodríguez v. Honduras*, č. 4, 9 HRLJ 212.
- Rozsudek Mezinárodního soudního dvoru ze dne 27. června 1986, *Nicaragua v. United States of America*, Merits.
- Rozsudek Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15. července 1999, *Prosecutor v. Duško Tadić*, IT-94-1-A.
- Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 17. dubna 2013, *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co.*, č. 17-1491.
- Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 29. června 2004, *Sosa v. Alvarez-Machain*, č. 542 U.S.
- Rozhodčí nález, *Texaco Overseas Petroleum Company v. The Government of the Libyan Arab Republic*, č. 104, 1977.

Elektronické zdroje

- CONNOR, Michael. *Business and Human Rights: Interview with John Ruggie* [online]. business-ethics.com, 30. října 2011 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<http://business-ethics.com/2011/10/30/8127-un-principles-on-business-and-human-rights-interview-with-john-ruggie/>>.
- MODER, Karl-Heinz. *Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights. Background paper to the FES side event at the 60th session of the UN-Commission on Human Rights* [online]. fes-globalization.org, 25. března 2005 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<http://www.fes->

globalization.org/geneva/documents/UN_Norms/25March04_UN-Norms_Background.pdf>.

- NOWROT, Karsten. *New Approaches to the International Legal Personality of Multinational Corporations Towards a Rebuttable Presumption of Normative Responsibilities* [online]. esil-sedi.eu, [cit. 28. dubna 2017], s. 4. Dostupné na <<http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Nowrot.PDF>>.
- Odbor 51300. *Národní kontaktní místo pro implementaci Směrnice OECD pro nadnárodní podniky* [online]. mpo.cz, 3. května 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.mpo.cz/dokument75865.html>>.
- Press release. *ILO revises its landmark Declaration on multinational enterprises* [online]. ilo.org, 17. března 2017 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_547615/lang--en/index.htm>.
- RobecoSAM: *Business and human rights: Aligning corporate behavior with societal priorities* [online]. yearbook.robecosam.com, 2017 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://yearbook.robecosam.com/articles/business-and-human-rights-aligning-corporate-behavior-with-societal-priorities/>>.
- RUGGIE, John. *International Legalization in Business and Human Rights* [online]. hks.harvard.edu, 11. června 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/research/WFLS.pdf>>.
- RUGGIE, John. *Quo Vadis? Unsolicited Advice to Business and Human Rights Treaty Sponsors* [online]. ihrb.org, 9. září 2014 [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.ihrb.org/other/treaty-on-business-human-rights/quo-vadis-unsolicited-advice-to-business-and-human-rights-treaty-sponsors>>.
- United Nations Conference on Trade and Development, *Transnational Corporations Statistics* [online]. [cit. 28. dubna 2017] Dostupné na <<http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-Corporations-Statistics.aspx>>.
- United Nations Conference on Trade and Development. *Transnational Corporations (TNC)* [online]. unctad.org [cit. 28. dubna 2017]. Dostupné na <[http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx)>.

Ostatní

- Joint Partly Dissenting opinion to Castello-Roberts case of Judges Russdal, Thór Vilhálmsson, Matscher, and Wildhaber.
- Komise pro lidská práva, General Comment No. 20, 10. března 1992.
- Komise pro odstranění diskriminace na ženách, General Recommendation, A/47/38, 1999.
- Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949. s. 174.
- Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 4. srpna 2016, A/71/291. 2016.
- Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/17/4, ze dne 6. července 2011, kterým se přijímá Rezoluce č. 17/4 Human Rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 16. června 2011.
- Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/26/22 ze dne 15. července 2014 o přijetí Resoluce č. 26/22: Human rights and transnational corporations and other business enterprises ze dne 27. června 2014.
- Rozhodnutí Rady pro lidská práva A/HRC/RES/26/9 ze dne 14. července 2014 o přijetí Resoluce č. 26/9 Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights ze dne 26. června 2014.
- RUGGIE, John. *Interim report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 22. února 2006, E/CN.4/2006/97.
- RUGGIE, John. Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect, Remedy" Framework ze dne 21. března 2011, A/HRC/17/31.
- RUGGIE, John. *Report on the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 21. března 2011, A/HRC/17/31.
- RUGGIE, John. *Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights. Report of Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises* ze dne 7. dubna 2008, A/HRC/8/5.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá odpovědností států a nadnárodních korporací za porušování lidských práv v rámci mezinárodního obchodu. Cílem práce bylo zjistit, zda nadnárodní společnosti mohou být odpovědné za činnost, která negativně ovlivní oblast lidských práv a jakou roli v tomto případě hrají státy.

První kapitola vymezuje postavení korporací v mezinárodním právu včetně základních definic nadnárodní korporace. Stěžejní otázkou je mezinárodní subjektivita společností, jelikož na ni v rámci odborné veřejnosti neexistuje jednotný názor a v případě, že by byla korporacím přiznána, mohla by být u nich dovozena mezinárodní odpovědnost. Ve druhé kapitole jsou uvedeny některé mezinárodní dokumenty, které zakotvují primární povinnosti nadnárodních korporací, mezi jinými také Obecné principy pro obchod a lidská práva, které jsou blíže rozvedeny v kapitole čtvrté.

Třetí kapitola se zabývá odpovědností států v mezinárodním právu a jejich primární povinností zajistit ochranu lidských práv na svém území. Dále je řešena otázka možné přičitatelnosti chování korporací, které je v rozporu s mezinárodními lidskoprávními standardy, státům. Zde je stěžejním pramenem Návrh článků odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní jednání.

Jak již bylo řečeno výše, čtvrtá kapitola se blíže věnuje Obecným principům pro obchod a lidská práva, poslední snahou o zakotvení odpovědnosti nadnárodních korporací. Tato kapitola je rozdělená do čtyř podkapitol. První tři jsou systematicky rozděleny podle částí Obecných principů a v závěrečné podkapitole je nastíněn vývoj principů od jejich představení v roce 2011.

Pátá kapitola shrnuje poslední zprávu Pracovní skupiny pro implementaci Obecných principů, která se zabývala problematikou palmového oleje a cukrové třtiny. Na závěr je naznačen aktuální vývoj mezinárodních kodifikačních snažení v oblasti odpovědnosti korporací za porušování lidských práv, konkrétně Rezoluce č. 22/9 a 22/26.

Summary

The thesis deals with responsibility of states and transnational corporations for violating human rights in international trade. The aim of this thesis has been founding out if transnational corporations may be responsible for action, which infringes human rights and what is the role of states in such a case.

First chapter gives a definition of transnational corporation and specify its status in international law. Crucial issue here is international subjectivity of corporations, since there is not unite opinion among experts, and once corporations would be subjects of international law, they could be responsible for internationally wrongful acts. In second chapter, there are mentioned some international documents, which contain basic obligations for transnational corporations, among others the Guiding Principles on Business and Human Rights, which are closely analysed in chapter four.

Third chapter deals with responsibility of states in international law and their basic obligation protect human rights within their territory. Further the chapter addresses possible attribution of conduct of corporations, which is incompatible with international human rights' standards, to states. Here is the basic source the Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts.

As there has been stated above, fourth chapter closely analyses the Guiding Principles on Business and Human Rights, the last try for codification of responsibility of transnational companies. This chapter is divided to four subchapters. First three subchapters are systematically divided in compliance with parts of the Guiding Principles on Business and Human Rights and the last one gives outline of development of the Guiding Principles since they have been published in 2011.

Fifth chapter summarizes the last report of Working Group for implementation of the Guiding Principles, which focused on the issue of palm oil and sugar cane. Finally the thesis hints development of current international codification efforts concerning responsibility of companies for violating human rights, especially Resolution No. 22/9 and 22/26.

Klíčová slova

Nadnárodní korporace, lidská práva, mezinárodní subjektivita, povinnosti států, povinnosti korporací, odpovědnost států, odpovědnost korporací, přičitatelnost chování, due diligence, efektivní náhrada, kodifikace.

Key Words

Transnational corporation, human rights, international subjectivity, obligations of states, obligations of companies, responsibility of states, responsibility of corporations, attribution of conduct, due diligence, effective remedy, codification.